

✓ ความหมายของคำว่า หนังสือเรียน

ในวงการศึกษไทย มีคำว่า ตำรา แบบเรียน และหนังสือเรียน คำเหล่านี้ใช้สับสนกันมาอย่างไร และคนไทยมีความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะและความหมายของคำเหล่านี้ได้อย่างไร ควรได้รับการสอบสวนดูจากประวัติการศึกษาไทย

จากหนังสือวิวัฒนาการของแบบเรียนไทย^๑ ท่านผู้แต่งได้อ้างข้อมูลในหนังสือประวัติกระทรวงศึกษาธิการ^๒ ซึ่งมีหัวข้อเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา หมวด ๙ พ.ศ. ๒๔๔๑ ว่าด้วยสมุดตำราเรียน แต่บางแห่งจะใช้สับสนกับคำว่า แบบเรียน ตำราเรียน ตำรา สมุด บางแห่งใช้ว่า สมุดแบบเรียน โกษีย์ สาริกบุตร และสมพร สาริกบุตร จึงสันนิษฐานไว้ว่า ในสมัยนั้นวิชาการต่าง ๆ คงจะเขียนในสมุด และคำว่าตำราเรียน คงจะเป็นคำที่ใช้สับสนกับคำว่าแบบเรียน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ กล่าวถึงการศึกษาแบบใหม่ว่าด้วย "หลักสูตรและแบบเรียน" คำที่ใช้ในหัวข้อนี้ จะใช้คำว่าแบบเรียนทั้งสิ้น ไม่มีคำว่าตำราเรียนเลย"

จากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๘๓ คำว่า ตำรับ หมายถึง แบบ, แผน, ตำรา, ใบสั่งยา (สำหรับแพทยศาสตร์) ส่วนคำว่า ตำรา หมายถึง แบบ

^๑ เบ็ญจวรรณ สุนทรากุล, วิวัฒนาการของแบบเรียนไทย (กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๘), หน้า ๑ - ๒.

^๒ กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๕๐๗ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๗), หน้า ๑๓๑ - ๑๓๕.

^๓ โกษีย์ สาริกบุตร และสมพร สาริกบุตร, แนวการวิเคราะห์และประเมินผลแบบเรียน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, ๒๕๒๑), หน้า ๓.

แผนที่ว่าด้วยวิชาต่าง ๆ^๑ ส่วนคำว่า แบบเรียนไม่มีในพจนานุกรม จึงสรุปได้ว่า คำรา-
คงจะเป็นคำที่ใช้ในสมัยก่อนที่จะใช้แบบเรียน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ คำว่าคำราเก่ากว่าคำว่า
แบบเรียน ต่อมาคำทั้งสองนี้ถูกใช้ปะปนกัน แต่เวลาล่วงเลยมาถึงปัจจุบัน คำว่า คำรา
และแบบเรียนมีความหมายต่างกัน คือ คำราหมายถึง หนังสือที่ช่วยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ
เช่น คำราโหราศาสตร์ คำราหลักภาษา คำรชยา ส่วนแบบเรียน หมายถึงหนังสือที่
นักเรียนในชั้นต่าง ๆ เรียน^๒

คำว่าแบบเรียนนี้ ตามหลักฐานที่ปรากฏอย่างเด่นชัดนั้น ใช้เรียกหนังสือที่พระยา
ศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เป็นผู้แต่งทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระจุล-
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ หนังสือแบบเรียนหลวงมีอยู่ ๒ เล่ม คือ มุขบทบรรพกิจ วาหนิติ
นิกข อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวยากรณ์พิจารณา และพิสดารวันต์ ซึ่งต่อมากำหนดว่าหนังสือ
แบบเรียนนี้ก็ใช้เรียกกันอยู่ทั่วไป^๓

ตามหลักทั่วไป หนังสือในลักษณะที่เรียกว่า แบบเรียนนั้น จะเห็นได้จากความ
คิดเห็นของนักการศึกษาต่อไปนี้ เช่น

จินตนา ไบกาชโย ไค้กล่าวถึง ความหมายของหนังสือแบบเรียนไว้ว่า หนังสือ
แบบเรียน คือหนังสือประเภทหนึ่งที่รวบรวมวิชาความรู้ในหมวดวิชาหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อเรื่องตรง
ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วนและถูกต้อง หนังสือแบบเรียนมีจุดมุ่งหมายใช้ในการ

^๑ ราชบัณฑิตสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. ๒๕๕๓ (กรุงเทพ
มหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๕), หน้า ๔๑๕.

^๒ โกชัย สาริกบุตร และสมพร สาริกบุตร, แนวการวิเคราะห์และประเมินผล
แบบเรียน, หน้า ๓.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

เรียนการสอนโดยเฉพาะ จึงมีกฎเกณฑ์การเขียนพิเศษ เช่น เขียนเป็นรายวิชาสำหรับ
เรียนตามระดับชั้นต่าง ๆ มีความยากง่ายตามวัยผู้เรียน ลักษณะการเรียบเรียงเป็นพิธีการ
เชิงวิชาการ ให้แต่ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง เทียบธรรมเนียม เมื่อจบบทเรียนแต่ละบท ท้ายเล่มมัก
จะมีกิจกรรมเสนอแนะการเรียนการสอน^๑

เฉลิม มลิตา อธิบายความหมายของ แบบเรียนหรือตำราเรียน ว่า หมายถึง
หนังสือหลักที่ใช้เรียนในชั้นต่าง ๆ หนังสือส่วนใหญ่เป็นแบบเรียนที่กระทรวงกำหนดให้เช่น
แบบเรียนสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, แบบเรียนภาษาไทยชั้นมัธยม
ศึกษาปีที่ ๒ ฯลฯ แบบเรียนเป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งที่ครูจะต้องใช้มาก คือ ใช้ในการทำโครง
การสอน ใช้ในการทำบันทึกการสอน และใช้สอน ดังนั้น ครูจึงต้องอ่านอย่างละเอียด ทำ
ความเข้าใจกับเนื้อหา หรือเรื่องราวเหล่านั้น สิ่งสำคัญอย่างยิ่งคือ ครูจะต้องไม่สรุปเอา
ว่า เนื้อหาในแบบเรียนนั้นคือความรู้ทั้งหมดที่ครูจะให้แก่นักเรียน แต่ครูจะต้องมีความรู้
ละเอียดลึกซึ้ง กว้างขวางกว่านักเรียนมาก ซึ่งจะเสาะแสวงได้จากการอ่านตำรา และ
หนังสืออ่านประกอบต่าง ๆ^๒

ฉวีลักษณ์ บุญชะกาญจน ได้ให้ความหมายไว้ว่า หนังสือแบบเรียน คือ หนังสือ
ที่กระทรวงศึกษาธิการบังคับไว้ ตามประกาศหรือคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งจะ
กำหนดออกมาทุกปีการศึกษา มีชื่อว่า "คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ" หนังสือแบบเรียนแบ่ง
ออกได้เป็น ๒ อย่างคือ

๑ จินตนา ไบกาชุกยี, "หนังสือเรียนที่ไม่ใช่แบบเรียน," ประชาศึกษา

๒๘ (มีนาคม ๒๕๒๐): ๒๐.

๒ เฉลิม มลิตา, หลักการและวิธีสอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียนมัธยม (กรุงเทพ
มหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๑), หน้า ๘๒.

๑. หนังสือแบบเรียนบังคับใช้ หมายถึง หนังสือที่นักเรียนต้องให้เรียนเป็นประจำ รวมทั้งการที่ต้องเรียนในห้องเรียน และที่ต้องอ่านนอกห้องเรียน

๒. หนังสือแบบเรียนที่ไม่บังคับใช้ หมายถึง หนังสืออ่านประกอบเฉพาะวิชา เพื่อประโยชน์ในการขยายความรู้ในวิชานั้น ๆ ให้ลึกซึ้ง และกว้างขวางขึ้น ซึ่งหนังสือแบบเรียนประเภทนี้ แล้วแต่ครูผู้สอนหรือบรรณารักษ์แนะนำให้อ่าน หนังสือแบบเรียนประเภทนี้ทางห้องสมุด ควรจะจัดซื้อไว้ให้เด็กได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ซึ่งนอกเหนือจากแบบเรียนบังคับใช้

นอกจากนี้ ประภาศรี สีหอำไพ ได้ตีความว่า หนังสือแบบเรียน คือ หนังสือที่บรรจุเนื้อหาตามหลักสูตร ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการออกใบอนุญาตกำหนดให้เป็นหนังสือที่ใช้เรียนในระดับชั้นต่าง ๆ หรือเป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการสั่งให้สอนได้ โดยมีเกณฑ์พิจารณา คือ เรียบเรียงเนื้อหาถูกต้องวิชา ตรงตามหลักสูตรประมวลการสอน และมีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น^๒

จากข้อความที่กล่าวอ้างมาทั้งหมดนั้น พอสรุปได้ว่า แบบเรียน หมายถึง หนังสือที่เขียนขึ้นตามแนวของหลักสูตรแต่ละระดับ ใช้เป็นหลักในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ระหว่างครูกับนักเรียน แบบเรียนจะไม่มีรายละเอียดมากเหมือนตำรา แบบเรียนมีใช้มากในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในประเทศไทยแบบเรียนจะจัดพิมพ์จำหน่ายได้ต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ

^๑ จวีดิทัศน์ นุณยะกาญจน, แบบเรียนการอ่านและการพิจารณาหนังสือ (พ.๒๒๑) มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๒), หน้า ๓๖.

^๒ ประภาศรี สีหอำไพ, "เกณฑ์การวิเคราะห์แบบเรียนวิชาภาษาไทย" วิธีสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสารัตถศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๕๓.

สำหรับคำว่า หนังสือเรียน นั้น คำนี้เริ่มใช้กันอย่างแพร่หลายเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ซึ่งจะเห็นได้จาก คำว่าหนังสือแบบเรียน ที่เคยใช้กันมานานนั้น เปลี่ยนเป็น หนังสือเรียนทั้งสิ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ วัตถุประสงค์ของการศึกษาตามหลักสูตรใหม่นั้น ต้องกวดส่งเสริมการอ่าน และศึกษาค้นคว้ามาก ๆ โดยใช้หนังสือหลาย ๆ ประเภท หนังสือเรียนจึงน่าจะเป็นหนังสือประเภทหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอน หรือ เป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการได้ระบุไว้ว่า "หนังสือเรียนเป็นหนังสือที่โรงเรียนให้นักเรียนจัดทำไว้ใช้ประกอบการเรียนตามรายวิชา" มากกว่าที่จะใช้เป็นหลักในการเรียนการสอนเพียงเล่มเดียว ดังนั้น การใช้คำว่า หนังสือเรียน จึงน่าจะเป็นคำที่มีความหมายกว้างกว่า คำว่า หนังสือแบบเรียน ดังจะเห็นได้จากความเห็นของ หม่อมหลวง บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ที่ให้สัมภาษณ์แก่ ปราณี สิ้นธุระอาค เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๒๓ ความว่า "หนังสือเรียนมีความหมายกว้างกว่า หนังสือแบบเรียน ... หนังสือเรียนจะเป็นหนังสือทั่วไปที่ใช้ในการเรียนการสอน และเปลี่ยนมาใช้คำว่า หนังสือเรียนแทน เพราะประสงค์ จะเปลี่ยนทัศนคติเรื่องหนังสือที่ใช้ในห้องเรียนว่า ไม่จำเป็นต้องเป็นแบบอย่าง เพราะอาจมีผู้อื่นเห็นต่างไปจากสิ่งที่ปรากฏในหนังสือนั้น และสิ่งที่อยู่ในหนังสือนั้น อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าคำว่าแบบเรียน เป็นคำซึ่งถึงแบบแผนตายตัวเกินไป"^๒

จากความเหมาะสมดังกล่าว คำว่า หนังสือเรียน จึงเป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องเพิ่มเติมและแก้ไขรายการหนังสือเรียนสำหรับเด็กรุ่นใหม่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา, หน้า ๓.

^๒ ปราณี สิ้นธุระอาค, "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียนหลักภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เล่มหนึ่ง" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๒.

สำหรับความคิดเห็นของนักการศึกษาต่างประเทศ เช่น คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good) ได้ให้ความหมายของหนังสือเรียนไว้ ๒ ประเด็น คือ ประเด็นแรก หมายถึง หนังสือใด ๆ ก็ตามที่ใช้ในการสอน และอีกประเด็นหนึ่ง หมายถึง หนังสือที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่กำหนดไว้ในการเรียนรู้ มีการจัดเรียงลำดับอย่างมีระบบ เพื่อใช้ในการสอนแต่ละระดับชั้น และใช้เป็นอุปกรณ์การเรียนที่สำคัญตามวิชาที่กำหนด^๑

การใช้หนังสือเรียน

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาต่าง ๆ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้กล่าวถึงการใช้นักเรียนของครูและนักเรียนไว้หลายทางด้วยกัน อาทิ เช่น โทมัส เอ็น ทัตเนอร์ (Thomas N. Turner) ซึ่งเป็นอาจารย์ของภาควิชาหลักสูตรและการสอนของมหาวิทยาลัยเทนเนสซี ได้กล่าวว่า หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือที่ครูใช้มากที่สุดในการสอนวิชาสังคมศึกษา และเนื่องจากหนังสือเรียนแต่ละประเภท แต่ละเล่มก็มักจะมีความจำเป็นสำหรับหน้าที่แต่ละด้านที่ต่างกันไป และความแตกต่างนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการของครูในการเลือกใช้นักเรียนด้วย ดังนั้น ครูส่วนมากจึงมักจะใช้นักเรียนไม่ทางใดก็ทางหนึ่งหรือสองทางขึ้นไป ในกรณีต่อไปนี้ คือ

๑. ครูอาจใช้นักเรียนเล่มใดเล่มหนึ่งเป็นหลักในการเรียนการสอน โดยจะให้ให้นักเรียนอ่านหนังสือเรียนนั้นตั้งแต่บทแรกจนบทสุดท้าย และปฏิบัติตามกิจกรรมที่ได้แนะนำไว้บางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้

๒. ครูอาจจะเลือกใช้สื่อการสอนบางอย่างที่แนะนำไว้ในหนังสือเรียนให้เป็นประโยชน์ และในการเลือกบทเรียน ครูและนักเรียนจะเลือกบทเรียนมาจากหนังสือเรียนแต่ละเล่มมาใช้เท่านั้น

---

^๑ Carter V. Good, Dictionary of Education, 3d ed., (New York: Mc Graw - Hill Book Company, 1973), p. 605.

๓. ครูอาจจะใช้หนังสือเรียนหลาย ๆ เล่มประกอบกัน โดยมีความมุ่งหมายที่จะใช้หนังสือเรียนเหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน และนำไปสู่วิธีการสอนแบบสืบสอบ (Inquiry) และการเปรียบเทียบอย่างวิพากษ์ (Critical Comparison) ได้

๔. ครูอาจจะใช้หนังสือเรียนต่าง ๆ ที่หามาได้นั้น เป็นแหล่งข้อมูลอย่างหนึ่ง พร้อมไปกับแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่มีอยู่มากมาย นอกจากนี้ในการเรียนการสอน ครูและนักเรียนจะเป็นผู้เลือกหัวข้อหรือปัญหาของเรื่องที่จะเรียนควย

๕. ครูบางคนอาจจะถือว่าหนังสือเรียนนั้นเป็นเพียงเครื่องประดับอย่างหนึ่งเท่านั้นที่มีไว้ให้สำหรับสาธารณชนหรือศึกษานิเทศก์ แต่สำหรับครูแล้วจะมีเวลาให้กับหนังสือเรียนน้อยมาก^๑

ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับความเห็นของ ประภาศรี สีหอำไพ ที่ได้กล่าวถึงการใช้นักเรียนไว้ว่า สามารถใช้ได้หลายทาง เช่น

๑. เป็นตำราพื้นฐาน (Basal texts) หรือเป็นแหล่งวิทยาการหลักที่ผู้เรียนจะได้สาระตามรายวิชาที่เรียน

๒. เป็นตำราพื้นฐานร่วม (Co-Basal texts) ซึ่งให้รายละเอียดของแต่ละหัวข้อเรื่องแยกเล่มกัน ผู้เรียนต้องใช้หลายเล่มอ่านรวมกันในการศึกษาคนควา

๓. เป็นหนังสืออ่านประกอบ (Supplementing source) ให้ความรู้

---

^๑ Thomas N. Turner, "Making the Social Studies Textbook a More Effective Tool for less Able Readers," Social Education 40 (January 1976): 38.

ประกอบให้สมบูรณ์แต่ไม่ใช่เนื้อหาหลักตรงตามหลักสูตรรายวิชาทั้งหมด^๑

นอกจากหนังสือเรียนจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับครูและนักเรียนได้ใช้ในการเรียนการสอนในหลาย ๆ ทางดังกล่าวแล้ว ในการใช้หนังสือเรียนนั้น ยังจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ครูควรจะต้องช่วยนักเรียนใหม่ทักษะในการใช้หนังสือเรียนให้ถูกต้อง รู้ว่าทำอย่างไรจึงจะใช้ประโยชน์จากหนังสือเรียนที่ตนเองได้อ่านนั้นให้ได้ดีเต็มที่ ซึ่งในเรื่องนี้ มานีธรรมครองอาคม และ นาฏเจลีย สุมาวงศ์ ได้ให้ขอแนะนำแก่ครูเกี่ยวกับการแนะนำนักเรียนใช้หนังสือเรียนในชั้นมัธยมศึกษา ด้วยวิธีการที่พอสรุปได้ดังนี้

๑. ชั้นแรกให้นักเรียนสังเกตที่หน้าปกว่า ชื่อเรื่อง ชื่อเจ้าของ และชื่อเล่มของหนังสือเรียนที่นักเรียนมีอยู่ตรงกับเรื่องที่ต้องการหรือไม่

๒. ควรให้นักเรียนได้ทราบถึงความสำคัญของผู้แต่ง เช่น ตำแหน่งหน้าที่หรืองานชั้นอื่น ๆ ที่เขาทำไว้ ซึ่งเป็นประโยชน์และมีชื่อเสียง หรือบอกแหล่งที่นักเรียนจะไปค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับบุคคลผู้นั้นได้ต่อไป

๓. ให้นักเรียนสังเกตรายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับหน้าปกหนังสือ เช่น ปี พ.ศ. ที่หนังสือนั้นพิมพ์ มีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือไม่ และสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญอย่างไร ครูควรอธิบายให้นักเรียนฟังด้วย

๔. ให้นักเรียนสังเกตสถานที่พิมพ์ และบริษัทการพิมพ์ เพราะสิ่งนี้จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงทัศนคติของผู้เขียน เพราะการที่ผู้เขียนอยู่ในสถานที่ต่างกันย่อมมีความคิดเห็นต่างกัน ตามลักษณะภูมิประเทศ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ผู้เขียนอยู่ด้วย นอกจากนั้นให้สังเกตว่า โรงพิมพ์ที่พิมพ์หนังสือนั้นมีคุณลักษณะเป็นที่รับรองและใช้กันทั่วไปมากน้อยเพียงใด เช่น หนังสือเรียนที่จัดพิมพ์ขึ้น ณ โรงพิมพ์คุรุสภา ย่อมจัดแล้วว่าเป็นหนังสือที่ใช้

^๑ ประภาศรี สีหอำไพ, วิธีสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา, หน้า ๕๕.

ในโรงเรียนได้ และยอมเป็นหนังสือที่ระบุไว้ว่าตรงตามหลักสูตรของชั้นเรียนต่าง ๆ ได้
ยิ่งกว่าหนังสือที่พิมพ์ ณ บริษัทการพิมพ์อื่น ๆ

๕. ให้สังเกตคำนำ ซึ่งจะบรรยายถึงลักษณะ และความมุ่งหมายของหนังสือ
เล่มนั้น และสิ่งสำคัญที่ควรอธิบายให้นักเรียนเกิดความเข้าใจคือ การแต่งหนังสือเรียนเป็น
สิ่งที่ยากและต้องการความละเอียดรอบคอบ เพื่อความถูกต้องชัดเจนเพียงใด

๖. ให้นักเรียนสังเกตการจัดสารบัญ เพราะหัวข้อต่าง ๆ ที่จัดเรียงลำดับ
ไว้ในสารบัญนั้น คือเนื้อเรื่องย่อ จะแสดงให้เห็นว่าหนังสือเรียนเล่มนี้มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับ
อะไรบ้าง ครูและนักเรียนอาจพิจารณาหัวข้อเหล่านี้ด้วยกัน โดยสำรวจเลือกคัดหัวข้อที่
สำคัญ ๆ แล้วตัดสินใจร่วมกันว่าเรื่องหนึ่ง ๆ ในหัวข้อเหล่านี้ ควรจะใช้เวลาเรียนเท่าใด

๗. บัญชีแสดงแผนที่ รูปภาพ แผนผัง แผนภูมิ ควรหยิบยกขึ้นมาอภิปรายกัน
ว่าจะใช้ประโยชน์อะไรใดบ้างและในกรณีไหน

๘. การไขครรชนี (Index) ท้ายเล่ม จะช่วยให้ผู้อ่านสามารถค้นหาขอ
เท็จจริงจากเนื้อเรื่องในหนังสือได้ภายในเวลาอันสั้น

๙. ประมวลคำศัพท์ (Glossary) ที่บัญญัติขึ้นเฉพาะวิชา ซึ่งอาจอยู่
ท้ายเล่ม หรือ ท้ายบทเรียน ครูต้องให้ความหมายของศัพท์และยกตัวอย่างประกอบให้เห็น
ชัดและฝึกให้นักเรียนใช้ศัพท์เฉพาะเหล่านั้นเสมอ ๆ

๑๐. ชี้ให้นักเรียนเห็นความสำคัญของหนังสืออุเทศ และเอกสารประกอบ
การเรียบเรียง ตลอดจนวิธีใช้หนังสือเหล่านี้ เพื่อค้นคว้าเพิ่มเติมนอกเหนือจากหนังสือ
เรียน

๑๑. การใช้เนื้อความย่อหรือสรุปท้ายบท และคำถามจะช่วยให้ นักเรียนเข้าใจ
เรื่องราวที่เรียนมาแล้วดียิ่งขึ้น

๑๒. เมื่อนักเรียนได้ศึกษาส่วนต่าง ๆ ของหนังสือเรียนแล้ว ก็ให้นักเรียนศึกษาเนื้อเรื่อง และให้นักเรียนรู้จักสังเกตข้อความสำคัญจากตัวหนังสือที่มีลักษณะต่าง ๆ และศึกษาว่าจุดสำคัญของบทหนึ่ง ๆ กล่าวถึงอะไร

๙. ลักษณะของหนังสือเรียนที่ดีและเกณฑ์ในการเลือกหนังสือเรียน

นักการศึกษาหลายท่านทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้เสนอผลงานที่เกี่ยวกับลักษณะของหนังสือเรียนที่ดี และเกณฑ์ในการเลือกหนังสือเรียน ไว้ในเอกสารการศึกษาทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้ และพอสรุปที่สำคัญ ๆ ได้ดังต่อไปนี้คือ

๑. กอ สวัสดิ์พานิชย์ ได้กล่าวถึงลักษณะของหนังสือแบบเรียนที่ดี จะต้องมีความสมบัติที่ดีหลายประการคือ

๑. ถูกต้อง เทียบตรงในเรื่องของข้อเท็จจริง ส่วนวนภาษา ตัวสะกดการันต์ การแบ่งวรรคตอน การย่อหน้า นอกจากนี้ จะต้องให้ข้อเท็จจริงที่เป็นกลาง ไม่ลำเอียง หรือชักจูงให้เด็กมีความคิดไขว้เขวไปจากความเป็นจริง

๒. ความยากง่ายของภาษาที่ใช้ในการเขียนหนังสือเรียน หนังสือเรียนสำหรับเด็กต้องใช้ภาษาที่ง่าย ถ้อยคำจะต้องเป็นคำที่เด็กใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุด และเป็นประโยคสั้น ๆ

๑. มานี ธรรมครองอาคม และนาฏเจดีย์ว สุมาวงศ์, "ทำอย่างไรจึงจะใช้หนังสือเรียนให้ได้ประโยชน์เต็มที่," ศูนย์ศึกษา ๓๖ (มกราคม ๒๕๐๐): ๑๗ - ๒๕.

๓. การจัดรูปของหนังสือเรียนจะต้องแบ่งออกเป็นบท แต่ละบทแบ่งออกเป็นตอน แต่ละตอนต้องให้ความยาวพอเหมาะแก่การสอนของครู การออกแบบปกนอกต้องให้ดูสวยงาม ปกในต้องบอกเรื่องราวที่สำคัญให้ครบถ้วน สารบัญและคำนำต้องวางรูปให้ถูกต้อง การจัดหน้าของหนังสือต้องให้สะดวกแก่การอ่าน ตัวพิมพ์จะต้องใช้ขนาดใดจึงจะให้เห็นได้ชัดเจน

๔. ภาพประกอบหนังสือเรียนสำหรับเด็กต้องชัดเจนและสวยงาม และถ้าเป็นภาพสอดคล้องตรงกับความจริงใดก็ยิ่งดี การพิมพ์ภาพประกอบให้ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญ ขนาดของภาพพอเหมาะ แผนที่ และ แผนภาพควรมีตามความจำเป็น

๕. ความมั่นคงแข็งแรงของหนังสือ ควรใช้กระดาษดี การเย็บเล่มที่แน่นหนา และมั่นคง

๖. ราคา ควรจะถูกพอสมควร

๗. ให้ความรู้ที่ทันสมัย^๑

รพีพรรณ บุกรรัตน์ ได้ให้หลักเกณฑ์ในการสร้างหนังสือเรียนที่ดี ว่าควรมีลักษณะดังนี้

๑. ควรจะรวบรวมผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ เพื่อช่วยกันทำ ทั้งนี้โดยแบ่งหัวข้อให้รับผิดชอบตามความสามารถของแต่ละคน หนังสือเรียนจึงควรจะเป็นแบบ Multi Disiplinary

๒. ผู้เขียนหนังสือเรียนต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเหลือในการเขียนชบวนการเรียนการสอน ทรมปกติผู้เชี่ยวชาญเหลือนั้นอาจจะมาจากนักเรียน ผู้เชี่ยวชาญในการวางหลักสูตรการสอน หรือผู้ที่ม่ประสบการณ์ในการสอนมาก่อนเป็นต้น

^๑ กอ สวัสดิ์พาณิชย์, "หนังสือเรียนของเด็ก," ศูนย์ศึกษา ๑๑ (มีนาคม ๒๕๐๗):

๓. ผู้เขียนหนังสือเรียนควรคำนึงถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยในประเทศด้วย เพราะชนกลุ่มน้อยก็เป็นหน่วยหนึ่งของสังคม

๔. ควรตระหนักว่าความเป็นไปในโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โรงเรียนเองไม่สามารถที่จะสนองการศึกษาแก่นักเรียนต่อไปตามความผูกพันทางวัฒนธรรมได้ทันที เมื่อเป็นเช่นนี้ หนังสือเรียนที่จำกัดความสามารถของนักเรียนควรจะเลิกใช้ไป

นอกจากนี้ผู้บริหาร และผู้สอนสังคมศึกษาศวควมีความรู้ความสามารถในการเลือกหนังสือเรียนที่มีคุณภาพเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนด้วย ดังเช่น

สมนึก ดิมทอง ได้ให้หลักในการเลือกหนังสือเรียน ไว้ดังนี้

๑. เนื้อหาสาระในหนังสือ จะต้องให้แบบของความคิดรวบยอดที่ถูกต้อง
๒. ตรงตามหลักสูตรที่เขียนไว้ทุก ๆ เรื่อง หรือทุก ๆ กลุ่มวิชา
๓. มีเนื้อหาสาระที่ให้ข้อมูลที่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ ในเรื่องนี้ ครูตรวจดูได้จาก พ.ศ. ที่พิมพ์ ไม่ควรเกิน ๕ ปี
๔. ขนาดตัวหนังสือจะต้องโตพอเหมาะกับวัยของนักเรียน
๕. ภาพประกอบชัดเจน ใช้ระบบการพิมพ์ที่ทันสมัย
๖. การจัดเนื้อเรื่องภายในเล่มมีลักษณะบูรณาการ เนื้อหาสาระ ซึ่งหมายถึงว่า เนื้อหาภายในเล่มเกี่ยวโยงเป็นลูกโซ่ และให้แนวความคิดกว้างขวางก่อให้เกิดความรู้อัตนคติ และทักษะแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก
๗. การเขียนเล่มคงทน ถาวร ลักษณะของกระดาษที่นำมาพิมพ์ต้องเป็นกระดาษสี

๑ รพีพรรณ บุตรรัตน์, "หนังสือแบบเรียนในตะวันตก-ตะวันออก," วารสารการศึกษาเอกชน ๑ (มิถุนายน ๒๕๑๓): ๑๗ - ๒๐.

๘. จะต้องมีสำรบาญ คชันท้ายเล่ม อภิธานศัพท์ เพื่อสะดวกในการค้นคว้า
อย่างรวดเร็ว^๑

โกชัย สาริกบุตร และสมพร สาริกบุตร ได้ให้หลักเกณฑ์ในการประเมินผล
หนังสือเรียนว่า ควรพิจารณาตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑. การจัดหมวดหมู่และเรียงลำดับเนื้อเรื่องเรียบร้อย
๒. สวรรค์ตะของเนื้อหาควรนำเสนออย่างตรงไปตรงมา แสดงให้เห็นอย่าง
ชัดเจนในเรื่องนิยาม กฎ หลักการ ตัวอย่าง ความจริง ความคิดเห็น การคาดคะเน
๓. การใช้ภาษาไม่ซับซ้อน ไม่กำกวม เข้าใจได้ง่าย
๔. เนื้อหาสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างครบถ้วน
๕. คำนิยมที่ปรากฏในหนังสือนั้น ควรเป็นสิ่งที่ยอมรับกันกว้างขวาง มีความ
สัมพันธ์กับตัวนักเรียน และสามารถปลูกฝังค่านิยมนั้น ๆ ได้ เพื่อจะได้ยกระดับปัญญา
ระดับจิตใจ และความสามารถของผู้เรียนให้สูงขึ้น
๖. เนื้อหามีการอ้างอิงหลักฐานอย่างถูกต้อง
๗. มีกิจกรรมเสนอแนะหลายบท รวมทั้งมีการวัดผลนักเรียน โดยอาจเสนอ
ออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น คำถามหลายบท บัญชาให้แสดงความคิดเห็น หรือกิจกรรมที่ให้ทำ
และสามารถวัดผลได้
๘. มีส่วนประกอบของหนังสือเรียนทำให้เกิดความสะดวก เข้าใจเรื่องได้
ง่าย และรวดเร็ว ได้แก่ ภาพประกอบ แผนภูมิ ตาราง ฯลฯ สี สัน สวยงาม รูปเล่มกระทัด
รัด กระดาษดีพอสมควร ตัวพิมพ์ชัดเจนถูกต้อง ขนาดของตัวพิมพ์เหมาะกับสายตาของนักเรียน

^๑ สมนึก ลิมทอง และชาติรี อาวุฒินะ, หลักสูตรและแบบเรียนชั้นประถมศึกษา
ศึกษา (ศึกษา ๒๓๓) (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๔๖ -

๕. ควรประเมินคุณค่าของหนังสือเรียนโดยเน้นคุณค่าเนื้อหา และกิจกรรมเป็นสำคัญ ซึ่งสิ่งที่ควรตรวจสอบคุณค่าในค่านเนื้อหา และค่านกิจกรรมนั้นมี ๒ ส่วน ได้แก่

ก. ส่วนประกอบทางค่านความรู้ (The Knowledge Component) ประเมินผลค่า การเสนอเนื้อหาและกิจกรรมมีลักษณะดังนี้หรือไม่ คือเสนอเนื้อหาที่เป็นประเด็นสำคัญ มุ่งความคิดหลัก แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิชา มีลักษณะเป็นบูรณาการ (Integrated) เสนอเนื้อหาทันสมัย กล่าวถึงปัญหาปัจจุบัน เสนอเรื่องใกล้ชั้กับตัวผู้เรียนมากที่สุดแล้ว จึงขยายวงกว้างออกไปตามลำดับ เนื้อหาให้ความรู้เป็นกลาง ปราศจากอคติ นอกจากนั้นยังแนะเครื่องมือสำหรับครูและสื่อสำหรับนักเรียน เช่น แหล่งค้นคว้า อุปกรณ์ และกิจกรรมเสนอแนะเป็นต้น

ข. ส่วนประกอบทางค่านเชาวน์ปัญญา (The Intellectual Component) มีการเสนอเนื้อหาและกิจกรรมที่มีลักษณะสร้างพื้นฐานให้นักเรียนรู้จักขบคิด ท้าทายให้คิดอย่างค่อยเป็นค่อยไป สร้างคำถามหรือปัญหาที่ต้องใช้ความคิดยิ่งกว่าความจำ สร้างสถานการณ์ ให้มีโอกาสตัดสินใจ ให้เกิดการอธิบาย อภิปราย ขยายความ สรุปความ ตีความ หรือถกเถียงกัน เนื้อหา มีความสัมพันธ์ใกล้ชั้กับผู้เรียนมากที่สุด และมีส่วนเร่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น เพื่อจะได้เกิดการสืบสวนสอบสวน ค้นคว้าทดลองต่อไป

รัฐจวน อินทรกำแหง ได้ให้เกณฑ์ในการพิจารณาหนังสือตำราวิชาการ โดยควรพิจารณาเป็นข้อ ๆ ไป ดังนี้

๑. เนื้อหาวิชา และสาระของหนังสือมีสาระเป็นแก่นสารที่แน่นอน มีความสมบูรณ์ และสมดุลย์เหมาะสำหรับผู้อ่านระดับใด เช่น สำหรับบุคคลทั่วไป นักศึกษา ครู อาจารย์ หรือผู้เชี่ยวชาญ

๑ โกชัย สาริกบุตร และสมพร สาริกบุตร, แนวการวิเคราะห์และประเมินผลแบบเรียน, หน้า ๒๔ - ๔๐.

๒. วิธีเสนอหนังสือ ขวนให้อ่าน เข้าใจง่าย ส่วนวนสละสลวย ความยากง่าย
เหมาะสมกับผู้อ่านในระดับที่ผู้เขียนตั้งใจเขียนให้อ่าน

๓. การวางเค้าโครงลำดับเรื่อง เรียงลำดับความยากง่ายที่ชวนให้เกิด
ความเข้าใจและความคิดต่อเนื่องเป็นอันดี ไม่ซับซ้อนจนจับเรื่องหรือใจความไม่ได้

๔. คุณวุฒิและประสบการณ์ของผู้เขียน เป็นที่เชื่อถือได้ เพราะมีความรู้จริง
และมีประสบการณ์ในเรื่องนี้มาจริง

๕. ส่วนประกอบต่าง ๆ ของหนังสือ ซึ่งเป็นประโยชน์แกผู้อ่านให้สามารถ
เข้าใจสาระของเรื่องได้รวดเร็ว ค้นคว้าเรื่องที่ต้องการจากหนังสือเล่มนี้ได้รวดเร็วขึ้น
และกว้างขวางขึ้น ส่วนประกอบดังกล่าวได้แก่ คำนำ สารบัญ คำนี บรรณานุกรม อภิธาน-
ศัพท์ เป็นต้น

๖. ลักษณะรูปเล่ม และคุณภาพของการพิมพ์ หมายถึง ความถูกต้องชัดเจน
ในการพิมพ์ ทั้งตัวหนังสือและภาพประกอบ^๑

อรุณี ลพพิจารณ์ ได้สรุปหลักเกณฑ์ที่ครูจะใช้พิจารณาในการเลือกแบบเรียน
สำหรับนักเรียน ว่าควรมีดังนี้

๑. พิจารณาข้อข้อหนังสือว่ามีความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่

๒. พิจารณาเกี่ยวกับผู้เขียนแบบเรียนว่า ผู้เขียนเป็นใคร มีประสบการณ์หรือ
มีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่เขียนเพียงใด พิจารณาคำนำว่ามีจุดประสงค์สอดคล้องกับเนื้อ
หาที่เขาเขียนมากน้อยเพียงใด ผู้เขียนเขียนด้วยความเป็นกลางเพียงใด การเขียนต้องมุ่ง
ในด้านให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบสังคม ความสัมพันธ์ทางการเมือง และเพื่อให้เกิด
ความรู้การศึกษา

^๑ รัญจวน อินทรกำแหง, การเลือกหนังสือ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา
วิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐), หน้า ๔๓.

๓. พิจารณาเกี่ยวกับสิ่งที่ปรากฏที่เห็นอยู่ในแบบเรียน เช่น รูปภาพ แผนที่ แผนภูมิ ฯลฯ ต้องสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ภาพจะต้องชัดเจน ตำแหน่งในแผนที่จะต้องถูกต้อง สีของภาพและแผนที่ถ้าเป็นภาพสีควรจะต้องชัดเจน ไม่เลอะเทอะและถูกต้องกับความ เป็นจริง ขนาดของภาพและแผนที่มองเห็นได้ชัดเจน รูปภาพและแผนที่จะต้องมีคำอธิบาย หรือคำบรรยายทุกภาพ เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น

ตัวอักษรต้องชัดเจน ขนาดของตัวอักษรต้องเหมาะสมกับวัยและสายตา ของนักเรียน พิจารณาคู่มือที่พิมพ์มานานเพียงใด เพราะไม่นิยมหนังสือที่พิมพ์มานานแล้ว เนื้อหา จากเนื้อหาจะล้าสมัยไม่มีประโยชน์สำหรับนักเรียน หนังสือที่พิมพ์มาแล้วก็ครั้ง เพราะการ พิมพ์ครั้งหลัง ๆ ย่อมจะมีการแก้ไขข้อบกพร่องของการพิมพ์ครั้งแรก ทำให้มีความถูกต้อง มากขึ้น

๔. พิจารณาเนื้อเรื่องควรแบ่งเป็นบทๆของแต่ละบทมีเนื้อหาสมดุลกันดี หรือไม่ ความต่อเนื่องของบทเรียนแต่ละบท การลำดับหัวข้อเรื่อง สารบัญ ดัชนี ความ เหมาะสมของเนื้อหา ศัพท์ที่ควรเข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของนักเรียน ภาษาที่ใช้ต้อง เป็นภาษาสุภาพ เข้าใจง่ายเหมาะสมกับชั้นเรียน กิจกรรมท้ายบท แบบฝึกหัดท้ายบทหรือ ทายเล่มควรจะมี

๕. พิจารณาหนังสืออ้างอิงที่ผู้เขียนได้ประกอบในการเขียนว่า เป็น หนังสือทั่วไป หรือเป็นหนังสือที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกับเรื่องที่เขียน เป็นหนังสืออ้างอิงที่ จะช่วยให้เข้าใจบทเรียนให้ความแจ่มแจ้งในบทเรียนหรือไม่ และควรเป็นหนังสือที่หาอ่าน ได้ง่ายเพื่อผู้อ่านจะได้ติดตามไปค้นคว้าเมื่อมีข้อสงสัยบางอย่างในหนังสือเรียน^๑

^๑ อรุณี ดพพิจารณ์, "การวิเคราะห์แบบเรียนภูมิศาสตร์ สำหรับชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาคศึกษามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓), หน้า ๑๕ - ๑๗.

นารีรัตน์ อยู่กิจดิษฐ์ ได้ให้เกณฑ์ในการวิเคราะห์หนังสือเรียนไว้ ๒ ด้าน คือ

๑. ด้านเนื้อหา ควรช่วยส่งเสริมความรู้ตามหลักสูตรให้กว้างขวาง และช่วยเสริมการเรียนรู้การสอนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เนื้อหาต้องมีคุณค่าให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน มีความทันสมัย ภาษาที่เข้าใจง่าย วิธีการเสนอเนื้อหาชวนอ่าน การเรียงลำดับเรื่องไม่สับสน

๒. ด้านรูปเล่ม ขนาดรูปเล่มควรมีขนาดพอเหมาะสำหรับให้เด็กหยิบอ่านได้สะดวก ภาพประกอบมีความสอดคล้องกับเนื้อเรื่องช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น และมีขนาดพอเหมาะแสดงให้เห็นสิ่งที่ต้องการแสดงชัดเจน ภาพมีสีดึงดูดใจ การจัดวางภาพสวยงาม ภาพอยู่หน้าเกี่ยวกับกับเนื้อเรื่อง ขนาดตัวพิมพ์พอเหมาะกับสายตาเด็ก มีตัวพิมพ์ลักษณะพิเศษเพื่อเน้นข้อความสำคัญบางตอน นอกจากนี้ กระดาษที่ใช้พิมพ์ควรมีความหนาพอสมควร และน่าอ่าน ควรเป็นกระดาษฟอกขาว หรือ กระดาษปอนด์ คุณภาพในการพิมพ์ดี มีความชัดเจนและถูกต้อง มีปกและข้อเรื่องดึงดูดใจ สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง การเข้าเล่มดี สามารถเปิดอ่านได้สะดวก มีการเย็บเล่มที่ทนทาน กระดาษไม่หลุ่ยหรือฉีกขาดง่าย

ไบรอน จี แมสซาลัส (Byron G. Massialas) ได้ให้ข้อสังเกตในการเลือกหนังสือเรียนไว้ว่า สิ่งที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับหนังสือเรียนที่จะเลือกใช้คือ

๑. พิจารณาวิธีเขียนของผู้เขียนว่าตรงกับวัตถุประสงค์ที่เขาวางไว้เพียงใด

๑ นารีรัตน์ อยู่กิจดิษฐ์, "การวิเคราะห์หนังสืออ่านเพิ่มเติมหมวดสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาตอนปลาย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๐), หน้า ๓๗ - ๓๘.

๒. เนื้อหาที่มีความชัดเจนถูกต้องเพียงใด และการเขียนได้เขียนแบบให้ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์หรือหลักสำคัญ หรือว่าเขียนแบบทั่วไป
๓. ผู้เขียนเขียนเนื้อหาชนิดที่เปิดโอกาสให้นักเรียนตาม หรือสังเกตหรือแสดงออกเพียงใด.
๔. ผู้เขียนใช้กรรมวิธีแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific) ในการเรียบเรียงเนื้อหาเพียงใด
๕. ผู้เขียนคำนึงถึงระดับอายุของผู้เรียนหรือไม่ การใช้ภาษายากง่ายเหมาะสมกับวัยผู้เรียนเพียงใด
๖. การเขียน มีการลำดับเรื่องถูกต้องสัมพันธ์กันหรือไม่ ข้อความที่เขียนไม่ควรจะขัดแย้งกันเอง เรื่องที่เขียนควรจะเป็นเหตุเป็นผลกัน
๗. ขอบบรรณานุกรม สำหรับค้นคว้าไว้ในหนังสือเรียนให้แก่นักเรียนหรือไม่ ตลอดจนบอกแหล่งที่นักเรียนจะไปหารายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับสถิติ แผนที่หรือไม่
๘. ผู้เขียนมีความรู้พื้นฐาน เกี่ยวกับเรื่องที่เป็นลักษณะของสังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นอื่น ๆ มาก่อนหรือไม่
๙. การเขียน มีลักษณะหลักเสียงคำถามที่มีความสำคัญหรือไม่ รวมทั้งคว่าผู้เขียนได้เขียนเรื่องที่เป็นปัญหาตอบได้ยาก อย่างเช่นเรื่องเพศ หรือเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกร เหล่านี้อย่างไร
๑๐. หนังสือเรียนใช้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ หรือจากเพียงแหล่งเดียว
๑๑. ผู้เขียนได้เตรียมหนังสือคู่มือสำหรับครูหรือไม่ และถ้าเตรียมไว้ คู่มือนี้จะช่วยให้เข้าใจหนังสือเรียนที่เขียนไว้มากน้อยเพียงใด ใ้บอกบรรณานุกรม แบบทดสอบแก่ครูหรือไม่

นอกจากนี้ เขายังได้กล่าวอีกว่า ข้อสังเกตที่ช่วยในการเลือกหนังสือเรียนทั้ง ๑๑ ข้อนี้ มิได้หมายความว่า จะสมบูรณ์ครบถ้วนแล้ว อาจจะมีข้อสังเกตในการเลือกหนังสือ

เรียนอื่น ๆ อีก แต่ที่กล่าวไว้นี้เป็นเพียงการตั้งข้อสังเกตที่พอจะช่วยให้ความสะดวกแก่ผู้
เลือกใช้หนังสือเรียน ตักสินใจเองไต่บาง^๑

เอ็ดวาร์ด คัมบลิว สมิท (Edward W. Smith) สแตนเลย์ คัมบลิว
เคราส์ (Stanley W. Krouse) และมาร์ก เอ็ม แอทกินสัน (Mark M. Atkinson)
ได้เสนอแนะเกณฑ์ในการเลือกหนังสือเรียนไว้ดังนี้คือ

ก. หมวดรูปเล่มของหนังสือเรียน

๑. การนำรูปภาพ กราฟ แผนภูมิ แผนที่ มาประกอบในหนังสือเรียน
ทำให้เกิดผลสมความหมาย และใช้ได้อย่างกว้างขวาง มีวิธีการเสนอที่แยบคายหรือไม่
๒. การออกแบบปก ทำให้เกิดความน่าอ่าน มีความทันสมัย มีสีสันดึงดูด
ความสนใจหรือไม่
๓. การเว้นริมกระดาษและที่ว่างต่าง ๆ มีส่วนช่วยให้หนังสือเรียน
น่าอ่านน่าสนใจหรือไม่
๔. การเลือกรูปเล่ม ทำให้แข็งแรงทนทาน มีความเรียบร้อยดีหรือไม่
๕. กระดาษที่ใช้พิมพ์ ทนทาน และน่าอ่านหรือไม่
๖. มีเอกสารอ้างอิง และดัชนีครบถ้วนดีหรือไม่

ข. หมวดเนื้อหา

๑. เนื้อหาเหมาะสมกับระดับวุฒิภาวะ เหมาะสมกับระดับการอ่านและ
ตรงกับความสนใจของนักเรียนหรือไม่

---

^๑Byron G. Massialas, "Selecting a Social Studies Textbook,"
Crucial Issues in the Teaching of Social Studies, 3d ed., (London:
Prentice - Hall Inc, Englewood Cliffs, N.J., 1965), pp. 202-204.

๒. สามารถคิดแปลงเนื้อหาให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล
ของนักเรียนและมีความสัมพันธ์กับพื้นฐานประสบการณ์เดิมของนักเรียนหรือไม่
๓. การเสนอเนื้อหาสาระต่าง ๆ ในหนังสือเรียนมีความเกี่ยวเนื่อง
สัมพันธ์กันดีหรือไม่
๔. เนื้อหาได้สอดคล้องกับคุณค่าของประชาธิปไตยไว้อย่างดีหรือไม่
๕. เนื้อหามีแบบปัญหาเป็นศูนย์กลางและแบบเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลาง
มีความสมดุลกันหรือไม่
๖. เนื้อหาที่เป็นประเด็นโต้แย้งในส่วนที่เป็นจริง และภาพประกอบได้
แสดงออกอย่างอิสระและมีอคติหรือไม่
๗. เนื้อหาในส่วนที่เป็นจริง ภาพประกอบ การอ้างอิง แหล่งข้อมูลต่าง ๆ
มีความถูกต้องทันสมัย
๘. วิธีการเขียนน่าสนใจและมีความชัดเจน
๙. เนื้อหา ภาพประกอบ และลักษณะของบุคคลเสนออย่างมีข้อมูลหรือไม่
๑๐. มีเชิงอรรถ ทำให้สามารถตามมุงหวังและมีเพียงพอหรือไม่
๑๑. มีแบบฝึกหัดเพื่อวัดผล สำหรับนักเรียนพอเพียงหรือไม่^๑

เบอร์นิส แอล สมาโลนิส (Bernice L. Samalonis) ได้ให้เกณฑ์ในการเลือก
หนังสือเรียนเอาไว้ว่า

เนื้อหาควรถูกต้องตามความเป็นจริง ทันสมัย สัมพันธ์กับความรู้และประสบการณ์
เดิมของผู้เรียน ภาษาที่ชัดเจนสละสลวย เข้าใจง่าย ส่วนประกอบอื่น ๆ เป็นต้นว่า กิจกรรม

^๑ Edward W. Smith; Stanley W. Krouse and Mark M. Atkinson

"Textbook Selection," The Educator's Encyclopedia, (1969): 652 --653.

เชิงอรรถ ภาพประกอบ ฯลฯ ต้องมีส่วนช่วยในการเรียนรู้ของผู้เรียน การพิมพ์ต้องชัดเจน มีคุณภาพดี และผู้เขียนต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เขียน^๑

อาร์เธอร์ เอส นีโคลส์ (Arthur S. Nichols) และ แอนนาโอชัว (Anna Ochoa) ได้ให้หลักในการประเมินผลหนังสือเรียนสังคมศึกษาว่า เกณฑ์ซึ่งใช้ประเมินผลหนังสือเรียนควรมาจากปรัชญา และเป้าหมายซึ่งนิยามขึ้นเพื่อโปรแกรมวิชาสังคมศึกษาที่มีประโยชน์ และควรมีส่วนประกอบ ๒ ส่วนคือ

๑. สาระความรู้ (Knowledge Component)

- ๑.๑ ความรู้ที่ปรากฏในหนังสือเรียนสนับสนุนความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสังคม (Social Issues) หรือไม่
- ๑.๒ เนื้อหาในหนังสือเรียนเน้นให้ใคร่ครวญในหลายสาขาวิชาหรือไม่
- ๑.๓ ท้นต่อเหตุการณ์ กล่าวถึงความรู้ และข้อค้นพบใหม่ ๆ หรือไม่
- ๑.๔ การเสนอเนื้อหาถูกต้องตามความเป็นจริงเพียงใด ผู้แต่งแสดงทัศนที่เป็นกลางหรือไม่

๒. สาระสติปัญญา (Intellectual Component)

- ๒.๑ ส่งเสริมให้เกิดการตั้งปัญหา (Inquiry) และค้นคว้าเพิ่มเติมหรือไม่
- ๒.๒ คำถามในหนังสือเรียนกระตุ้นให้ใคร่ครวญหรือไม่ หรือเป็นเพียงคำถามตามข้อเท็จจริง ซึ่งอาศัยความจำเท่านั้น
- ๒.๓ เนื้อหาช่วยพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจอย่างใช้วิจารณญาณหรือไม่

^๑ Bernice L. Samalonis, "Selecting the Text," Methods and Materials for Today's High School, (New York: Litton Educational Publishing Inc., 1970), pp. 237 - 238.

๒.๔ เนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้เรียนหรือไม่

แซมมวล บรอดเบลต์ (Samuel Brodbelt) ได้กล่าวถึง เกณฑ์การเลือกหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ตามวิธีการคิดศาสตร์ ว่า ผู้เลือกควรทราบความมุ่งหมายเบื้องต้นของการสอนวิชาสังคมศึกษา คือส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่รู้จักคิดไตร่ตรอง เลือก และตัดสินใจอย่างฉลาดโดยไม่ขัดแย้งกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ตามรูปแบบของการปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ควรพิจารณาไปถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสาขาวิชาอื่น ๆ ในหมวดสังคมศาสตร์ด้วย เกณฑ์ในการเลือกหนังสือเรียนสังคมศึกษามีดังนี้

๑. รายละเอียดที่เป็นพื้นฐานทั่วไป พิจารณาส่งต่อไปนี่ยี่คือ คุณสมบัติและประสบการณ์ของผู้แต่ง ปีที่แต่ง และพิมพ์หนังสือเรียน ราคา รูปเล่มและจำนวนหน้า
๒. เนื้อหา (Content) ควรให้ข้อมูลจากทุกสาขาในหมวดสังคมศาสตร์ให้ขอเท็จจริงที่ถูกต้อง แทรกประเด็นโต้แย้ง (Controversial issues)ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม
๓. พัฒนาการคิดอย่างใช้วิจารณ์ญาณ วิเคราะห์ ปัญหา หรือประเด็นต่าง ๆ โดยวิธีวิทยาศาสตร์ ให้ข้อมูลแกผู้อ่านอย่างพอเพียงและหลายด้านทั้งในทางสนับสนุนและคัดค้าน เพื่อช่วยในการตัดสินใจ หนังสือเรียนมีคำถามที่กระตุ้นให้คิด เสนอแนะกิจกรรม โครงการ และการค้นคว้าเพิ่มเติม
๔. ความน่าอ่าน (Readability) ให้ขอคิกที่สมเหตุสมผล การเสนอข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปเป็นไปอย่างน่าสนใจ ตัวอักษรขนาดพอเหมาะ มีหลายลักษณะให้สังเกตได้ง่าย ของไฟมีจังหวะให้อ่านไคสะดวก ตัวพิมพ์ชัดเจนไม่เลอะเลือน อยู่บนกระดาษที่มีคุณภาพดี

---

^๑ Arthur S. Nichols and Anna Ochoa, "Evaluating Textbooks for Elementary Social Studies: Criteria for the Seventies," Social Education 35 (March 1971): 290-294.

๕. เครื่องช่วยประกอบ เช่น แผนที่ แผนภูมิ แผนที่ ภาพประกอบ บทนำ สารบัญ วรรชนี ภาคผนวก อภิธานศัพท์ เชิงอรรถ บทสรุป และบรรณานุกรม^๑

นอกจากนี้ เลียนวาร์ค เอช คลาร์ค (Leonard H. Clark) และเออร์วิง เอส สตาร์ (Irving S. Starr) ได้วางกฎเกณฑ์การเลือกพิจารณาหนังสือเรียนไว้ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับคังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ดังนี้ เนื้อหาควรถูกต้องตามความเป็นจริง ทันสมัย สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิชา สัมพันธ์กับความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ครอบคลุมเนื้อหาสำคัญไว้อย่างครบถ้วน และเรียงลำดับไว้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา ส่วนประกอบด้านอื่น ๆ ได้แก่ กิจกรรม เชิงอรรถ ภาพประกอบ การพิมพ์ มีคุณภาพดี ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ผู้เขียนต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นโดยตรง^๒

จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการเลือกหนังสือเรียน และลักษณะของหนังสือเรียนที่ดี คังกล่าวแล้วข้างต้น ส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกัน ก็คือมีการพิจารณาคุณสมบัติที่สำคัญของหนังสือเรียน ใน ๒ ประการ ได้แก่ คุณค่าทางวิชาการของเนื้อหาในหนังสือเรียน และลักษณะรูปแบบของหนังสือเรียน

^๑ Samuel Brodbelt, "Using Mathematical Criteria for Selecting Social Studies Textbooks," The Clearing House 46 (April 1972): 487-492.

^๒ Leonard H. Clark and Irving S. Starr, "Selecting a textbook," Secondary School Teaching Methods, 3d ed., (New York: Macmillan Publishing Co., 1976), p. 266.

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษานั้น ส่วนมากเป็นการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรและปัญหาทางการเรียนการสอนสังคมศึกษาในระดับต่าง ๆ ส่วนผลงานวิจัยเกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาโดยตรงนั้นมีน้อยมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นหมวดวิชาสังคมศึกษา ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ทำให้เนื้อหาวิชาในหนังสือเรียนที่เคยเคยแยกเป็นรายวิชา เปลี่ยนเป็นการบูรณาการเอาเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นเข้าไว้ในเล่มเดียวกัน ดังนั้น ผลงานวิจัยเกี่ยวกับหนังสือเรียนที่ได้เคยมีผู้ทำการวิจัยไว้นั้น ส่วนมากจึงเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับหนังสือเรียนของวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าพิลเมืองและศีลธรรม เป็นต้น และผลการวิจัยก็สอดคล้องกันว่า หนังสือเรียนของวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาสังคมศึกษา ยังมีข้อบกพร่องในกานต่าง ๆ เช่น เนื้อหา ภาพประกอบ ส่วนวน ภาษา การจัดรูปเล่ม ฯลฯ ซึ่งควรจะได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง "ความกิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม" ตามหลักสูตรใหม่ เพื่อจะได้ใ้ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาในการปรับปรุงแก้ไขหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ให้มีคุณภาพดีขึ้นต่อไป สำหรับงานวิจัยของนักการศึกษาในประเทศไทย ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

ปี พ.ศ. ๒๕๑๓ อมรา มนัสวานิช ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาปัญหาการเรียนการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนรัฐบาลในภาคการศึกษา ๒" เพื่อศึกษาปัญหาและสถานะของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนรัฐบาลในภาคการศึกษา ๒ ซึ่งมีลักษณะและสภาพแวดล้อมแตกต่างจากภาคอื่น ๆ ยากที่จะสอนวิชานี้ให้บรรลุความมุ่งหมายได้ ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครู ๖๐ คน และนักเรียน ๔๗๕ คน ในโรงเรียนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในภาคการศึกษา ๒ จำนวน ๑๔ แห่ง ผลการวิจัยปรากฏว่า การสอนสังคมศึกษายังขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากขาดครูที่มีคุณวุฒิ ขาดแหล่งวิชาการ ขาดอุปกรณ์การสอน และหนังสืออ่านประกอบ หลักสูตรไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมเพราะไม่อาจจะนำไปใช้ในวิถีประจำวันได้ ปัญหาที่สำคัญ

ประการหนึ่งคือแบบเรียนไม่น่าสนใจ มีเนื้อหาสั้นเกินไป ทำให้เข้าใจยาก นักเรียนมีความเห็นว่าควรปรับปรุงเรื่องราวให้ทันสมัยอยู่เสมอ ควรมีวิธีการเสนอเนื้อหาให้น่าสนใจ และเข้าใจง่าย ควรเรียงลำดับเนื้อหาก่อนหลัง เพื่อไม่ให้สับสน และควรมีบทสรุปคำถามและแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน และเพิ่มภาพประกอบให้มากขึ้น ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่ากระทรวงศึกษาธิการ ควรจัดทำหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น และปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ

ในปีเดียวกัน คุณฉวี ยันต์เจริญ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาลักษณะและคุณภาพของแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและคุณภาพของแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองสำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ทางด้านคุณภาพในการจัดทำรูปเล่ม เนื้อหา ตลอดจนความนิยมของผู้ใช้แบบเรียนนั้น ๆ ได้ส่งแบบสอบถามความคิดเห็นไปยังครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๕๐ คน และนักเรียน ๔๕๐ คน จากโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนราษฎร์ รวม ๒๐ แห่ง ในจังหวัดพระนครและธนบุรี ปรากฏว่า แบบเรียนที่ใช้กันอยู่ขณะนั้น รูปเล่มกระจัดกระจาย เนื้อหาดี การเรียงลำดับเนื้อเรื่องมีสิ่งที่ยังต้องแก้ไขคือ ควรใช้กระดาษให้ดีขึ้น การเขียนเล่มให้แข็งแรงทนทาน ตรวจแก้คำผิดให้ถูกต้อง ตัวพิมพ์ไม่ชัดเจน และที่สำคัญคือควรเพิ่มภาพประกอบการเรียน กิจกรรมเสนอแนะ แบบฝึกหัดท้ายบท และบรรณานุกรม ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหารควรจัดซื้อหนังสืออ่านประกอบสำหรับครูจะได้คนคว่าเพิ่มเติม ครูควรมีความรู้ในเรื่องหลักเกณฑ์การเลือกหนังสือแบบเรียน แหล่งวัสดุในการค้นคว้า เพื่อการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑ อมรา มนัสวานิช, "การศึกษาปัญหาการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนรัฐบาลในภาคการศึกษา ๒" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓) (อัครสำเนา)

สอนให้นักเรียนรู้จักคิดและแก้ปัญหา กรมสามัญศึกษาควรมีการอบรมครูผู้ใช้แบบเรียน พร้อมทั้งติดตามผลการใช้แบบเรียนโดยสม่ำเสมอ^๑

ปี พ.ศ. ๒๕๑๓ พี่นุช ภาสุรภัทร ได้ทำการวิจัยเรื่อง "หลักเกณฑ์ในการสร้างภาพประกอบหนังสือแบบเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์เพื่อหาหลักเกณฑ์ในการสร้างภาพประกอบในหนังสือแบบเรียนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในด้านคุณลักษณะของภาพ และภาพที่เป็นอยู่ในหนังสือแบบเรียนขณะนั้น ได้ส่งแบบทดสอบไปยังนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ แผนกศิลป์ทั้งเพศชาย และหญิง จำนวน ๒๐๐ คน จากโรงเรียนสหศึกษารัฐบาล โรงเรียนสหศึกษาราชบุรี โรงเรียนรัฐบาลชาย-หญิง โรงเรียนราษฎร์ชาย-หญิง ในจังหวัดพระนคร รวม ๖ โรงเรียน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนจำรายละเอียดจากภาพสีได้เร็วกว่า และนานกว่าภาพขาวดำ เพราะภาพสีให้ความสบายตา และมองเห็นเด่นชัดกว่าภาพขาวดำ นักเรียนที่อยู่ในวัยรุ่น ชอบสีฟ้า สีเหลืองคอกกราชพลุฑ สีเขียวสด สีน้ำเงินสด และสีที่นักเรียนเสนอแนะให้ระบายลงในภาพประกอบ เป็นพวกสีเข้ม สีสด และสีที่สะดุดตามากกว่าสีอ่อน ภาพที่นักเรียนชอบมากที่สุดคือภาพวาดเหมือนจริง และชอบให้มีหลาย ๆ สี และควรเป็นสีตามธรรมชาติ ภาพถ่ายสีได้รับความนิยมอันดีรอง ภาพวาดและภาพขาวดำ ได้รับความสนใจน้อยที่สุด ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การสร้างภาพประกอบในหนังสือแบบเรียนควรที่จะมีการศึกษาหลักจิตวิทยาในเรื่องการรับรู้ (Perception) เป็นอย่างดี จะต้องคำนึงถึงคุณภาพทางการศึกษาทั้งในด้านลักษณะ และสีของภาพ ตลอดจนรายละเอียดที่ปรากฏอยู่ในภาพ จะต้องให้ความเกี่ยวข้องโยงกับประสบการณ์เดิมของผู้ดูภาพด้วย นอกจากนั้นการบรรยายประกอบภาพ ต้องสัมพันธ์กับภาพ และ

^๑ คุณฉวี ยันต์เจริญ, "การศึกษาลักษณะและคุณภาพของแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓) (อัครสำเนา)

เนื้อเรื่องด้วย หนังสือแบบเรียนยังมีข้อบกพร่องมาก ในเรื่องภาพประกอบ จึงควรมีการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น^๑

ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ วัชรภา คลายนาทร ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนมัธยมแบบประสม" วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้คือ เพื่อศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนในโครงการพัฒนามัธยมศึกษา โรงเรียนมัธยมแบบประสมแบบ ๑ ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ๒๖๐ คน และครู ๖๐ คน ผลการวิจัยปรากฏว่า กิจกรรมการสอนที่ครูจัดทำทุกชั่วโมงคือ การบรรยายเนื้อหาตามหลักสูตรและแบบเรียน เนื้อหาในแบบเรียน ม.ศ. ๑ - ๓ ละเอียดเกินไป ไม่สัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้เรียน แบบเรียนสำหรับชั้น ม.ศ. ๒ ง่ายเกินไป ส่วนวาทะในแบบเรียนทุกเล่มยากต่อการตีความหมาย เนื้อหาบางเรื่องน้อยเกินไป ขาดภาพประกอบ แผนภูมิ แผนที่ และรายชื่อหนังสืออุเทศ ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่าแบบเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งในการสอน เมื่อครูและนักเรียนได้เสนอปัญหาขาดแคลนแบบเรียน และคุณภาพของแบบเรียน กระทรวงศึกษาธิการ จึงควรเร่งปรับปรุงแก้ไขโดยด่วน^๒

ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ปราณี หัตถ์ฉลาด ได้ทำการวิจัยเรื่อง "โปรแกรมการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโปรแกรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และเปรียบเทียบลักษณะการจัดโปรแกรมระหว่างโรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนรัฐบาลได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูสังคมศึกษาจำนวน

^๑ ฟิรนุช ภาสุรภัทร, "หลักเกณฑ์ในการสร้างภาพประกอบหนังสือแบบเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓) (อัครสำเนา)

^๒ วัชรภา คลายนาทร, "ปัญหาการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนมัธยมแบบประสม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔) (อัครสำเนา)

๕๐ คน ในโรงเรียนรัฐบาลรวม ๓๐ โรงเรียน ผลการวิจัยในทันทีเกี่ยวกับแบบเรียนสรุปได้ว่า ในการเตรียมการสอนทั้งระยะสั้นและระยะยาว ครูส่วนใหญ่ศึกษาจากหลักสูตรและแบบเรียน โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้แบบเรียนของกรมวิชาการและใช้ชุดเดิมซ้ำกันทุกปี ครูที่มีประสบการณ์น้อยมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนใช้แบบเรียนชุดอื่นบ้าง นักเรียนในโรงเรียนราษฎร์และรัฐบาลใช้แบบเรียนจำนวนเท่า ๆ กัน คือ ๑ หรือ ๒ เล่ม ผู้วิจัยได้สรุปว่าการที่ครูสังคมนตรีศึกษาส่วนใหญ่ทั้งในโรงเรียนราษฎร์และโรงเรียนรัฐบาลใช้แบบเรียนของกรมวิชาการนั้น อาจเป็นเพราะเห็นว่าการใช้แบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการนั้นปลอดภัย และยอมรับตามหลักสูตรที่วางไว้ ผู้วิจัยเสนอแนะว่า ครูสังคมนตรีควรจะไต่ถามการคัดเลือกแบบเรียนเอง โดยสำรวจแบบเรียนสังคมนตรีที่มีอยู่ทั้งหมด แล้วนำมาเปรียบเทียบกัน เพื่อให้ได้แบบเรียนเล่มที่ดีที่สุดมาใช้ ซึ่งจะเหมาะสมกว่าการที่ผู้บริหารของโรงเรียนเป็นผู้พิจารณา เพราะครูสังคมนตรีเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาทางนี้โดยตรง^๑

ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ศักดิ์ศรี ปาณะกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การประเมินแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง" มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง โดยพิจารณาจากเกณฑ์ ๔ ด้านคือ สารคดีความรู้ สารคดีสติปัญญา ลักษณะการจัดทำรูปเล่ม และอุปกรณ์ช่วยการเรียนการสอนในแบบเรียน ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูประวัติศาสตร์ ๕๕ คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง ๔๑๘ คน ในโรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนรัฐบาล รวม ๒๑ แห่ง ในกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูและนักเรียนให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า เนื้อหาในแบบเรียนยังไม่เหมาะสม เนื้อหาบางตอนยอกเกินไป ยากแก่การเข้าใจ บางตอนไม่ถูกต้องตามข้อเท็จจริงตามประวัติศาสตร์ และไม่สอดคล้องกับหลักฐานที่ค้นพบใหม่ ๆ การเสนอเนื้อหาไม่ครบถ้วน ภาพประกอบและแผนที่มีน้อยไม่แนะนำแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม ไม่มีบทสรุปท้ายบท ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า ครูควรใช้แบบเรียนหลาย ๆ เล่ม ประกอบการสอน กระทรวงศึกษาธิการควรปรับปรุงหลักสูตร และเนื้อหาในแบบเรียนให้ทันสมัย ผู้เรียบเรียงและสำนักพิมพ์ควรปรับปรุงคุณภาพของแบบเรียน การ

^๑ ปราณี หัตถ์ถนาค, "โปรแกรมการเรียนการสอนในวิชาสังคมนตรีระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกศึกษามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕) (อัครสำเนาะ)

จัดทำรูปเล่ม การพิมพ์ การตรวจสอบให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง ให้ความคิดเห็นที่เป็นกลาง ผู้บริหารควรจัดหาแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบให้เพียงพอกับความต้องการของครูและนักเรียน^๑

ในปีเดียวกันนี้ สิริวรรณ สุวรรณอาภา ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร" มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัญหาสำคัญของการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเฉพาะความเหมาะสมของหลักสูตร แบบเรียน และวิธีสอน โดยส่งแบบสอบถามไปยังครู ๕๗ คน และนักเรียน ๔๘๐ คน ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์จำนวน ๑๐ แห่งในกรุงเทพมหานคร ปรากฏว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า แบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยยังไม่เหมาะสม เนื้อหาไม่ละเอียดพอ ไม่เรียงตามลำดับเหตุการณ์ และไม่สอดคล้องกับหลักฐานที่ค้นพบใหม่ ผู้วิจัยให้เสนอแนะว่า กระทรวงศึกษาธิการควรแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรและแบบเรียนให้มีความสัมพันธ์และใกล้ชิดส่วนกับเนื้อหาวิชาและเวลา คำนึงถึงระดับความรู้ความสามารถและความสนใจของนักเรียน การปรับปรุงเนื้อหา กระทรวงศึกษาธิการอาจขอความร่วมมือจากสถาบันอื่น เช่น สยามสมาคม นอกจากนั้น ควรเผยแพร่เอกสารเกี่ยวกับคู่มือครู หนังสืออุเทศเกี่ยวกับการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย ตลอดจนสิ่งค้นพบใหม่ ๆ เพื่อแนะนำเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาอุปกรณ์การสอน และวิธีสอนแก่ครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย^๒

^๑ ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, "การประเมิน แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖) (อัครสำเนา)

^๒ สิริวรรณ สุวรรณอาภา, "ปัญหาการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖) (อัครสำเนา)

ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ทอมทวล มีเก็ค ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย" เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยพิจารณาคำคุณภาพในการจัดทำรูปเล่ม ความสอดคล้องของแบบเรียนกับหลักสูตร ความยากง่ายของเนื้อหา ปริมาณของเนื้อหาและความสอดคล้องของเนื้อหา กับสภาพสังคม ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมือง ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ๓๒ คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๒๔๐ คน ในโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ และอาชีวศึกษา รวม ๒๐ แห่ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า แบบเรียนที่ครูและนักเรียนใช้คือ แบบเรียนของกรมวิชาการ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า แบบเรียนมีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง และลักษณะของแบบเรียนที่ต้องการ คือมีภาพประกอบ สรุปรายบท แบบฝึกหัด กิจกรรมเสนอแนะ และภาคผนวก ปกหนังสือควรมีลักษณะดึงดูดความสนใจ การใช้ภาษาที่รัดกุมชัดเจน ควรเพิ่มเติมรายละเอียดของบางเรื่องให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า ครูและนักเรียนไม่ควรใช้หนังสือแบบเรียนเพียงเล่มเดียว เป็นหลักในการเรียนการสอนแต่ควรจะค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสืออ่านประกอบอื่น ๆ ด้วย กระทรวงศึกษาธิการควรปรับปรุงหลักสูตรและแบบเรียนให้ทันสมัยอยู่เสมอ สำนักพิมพ์และผู้เรียบเรียง ควรปรับปรุงคุณภาพในการจัดทำรูปเล่ม และการพิมพ์ให้ดีขึ้น ควรเพิ่มเติมบทสรุปให้มีทุกบท แบบฝึกหัดรายบท กิจกรรมเสนอแนะ แผนภูมิ และอภิธานศัพท์

๑ ทอมทวล มีเก็ค, "ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗) (อัครสำเนา)

ในปีเดียวกัน สุวีพันธุ์ เกียนวัฒนา ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทย ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยพิจารณาถึง คุณภาพในการจัดทำรูปเล่ม ความถูกต้องของเนื้อหา ความสอดคล้องของแบบเรียนกับหลักการเรียนการสอนและจิตวิทยาการเรียนรู้ ได้ส่งแบบสอบถามไปยังครู ๔๒ คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ๒๗๐ คน ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ รวม ๑๕ แห่งในจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูและนักเรียนใช้หนังสือแบบเรียนของกรมวิชาการ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า เนื้อหาวิชาและการเรียงลำดับหัวข้อตรงตามหลักสูตร และสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยพอสมควร แต่หลักสูตรไม่สนองความต้องการและความสนใจของนักเรียน เนื้อหาบางตอนผิดไปจากข้อเท็จจริง บางตอนย่อเกินไป และไม่ทันสมัย คุณภาพในการจัดทำรูปเล่มอยู่ในระดับที่ควรแก้ไข นอกจากนี้ควรมีภาพประกอบให้มากขึ้น และจัดให้มีบทสรุป กิจกรรมเสนอแนะ แบบฝึกหัด หนังสืออุเทศ เชิงอรรถ ครรชนี ภาคผนวก อภิธานศัพท์ และบรรณานุกรม ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า ครูควรใช้แบบเรียนหลาย ๆ เล่มประกอบการสอน มีความรู้เกี่ยวกับลักษณะของแบบเรียนที่ดี และมีทักษะในการเลือกแบบเรียน ผู้เรียบเรียงและสำนักพิมพ์ ควรคำนึงถึงความเที่ยงตรง และความถูกต้องของเนื้อหาตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ ควรมีวิธีการเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ เข้าใจง่าย และปรับปรุงคุณภาพของแบบเรียนในด้านการจัดทำรูปเล่มและการพิมพ์ให้ดีขึ้น

๑ สุวีพันธุ์ เกียนวัฒนา, "ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗) (อัครสำเนา)

รจิต ชัยสุข ได้ทำการวิจัยไปเรียบร้อยแล้ว เรื่อง "ความสอดคล้องระหว่างความมุ่งหมายกับเนื้อหาวิชาในหมวดสังคมศึกษาของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมัธยมแบบประสม" เพื่อศึกษาความสอดคล้องระหว่างความมุ่งหมายกับเนื้อหาวิชาในหมวดสังคมศึกษา ของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมัธยมแบบประสม พุทธศักราช ๒๕๑๒ (ฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. ๒๕๑๔) โดยวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบเรียน หนังสือประกอบการเรียน และหนังสือประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษา ผู้วิจัยได้สร้าง เกณฑ์สำหรับวิเคราะห์เนื้อหาวิชาสังคมศึกษา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เนื้อหาสาระจากแบบเรียน หนังสือประกอบการเรียน และหนังสือประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษา จำนวน ๑๘ เล่ม ผลการวิจัย พบว่า หนังสือเรียนสังคมศึกษาดังกล่าวเสนอเนื้อหาสอดคล้องกับความมุ่งหมายน้อยมาก กล่าวคือจากจำนวนหนังสือเรียนสังคมศึกษา ๑๘ เล่ม มีเพียง ๓ เล่มที่เสนอเนื้อหาตรงตามความมุ่งหมายของหมวดวิชาสังคมศึกษารวมทั้ง ๖ ชั้น และเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาทั้งหมดที่ปรากฏอยู่ในหนังสือทั้ง ๑๘ เล่ม ปรากฏว่าเนื้อหาที่ได้รับความสำคัญเป็นอันดับที่ ๑ คือ เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และจากการวิจัยนี้ แสดงให้เห็นว่า ความมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาของหมวดวิชาสังคมศึกษาของหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่มีความสอดคล้องกันเลย ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารและพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษา ควรทำการวิเคราะห์ความมุ่งหมายของหลักสูตร ทั้งในเรื่องเกี่ยวกับการจัดอันดับความสำคัญ และการกำหนดความมุ่งหมายให้ชัดเจน ในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา การเรียนการสอนและเรียบเรียงหรือปรับปรุงแบบเรียนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ผู้แต่งหนังสือเรียนสังคมศึกษาทั้ง ๑๘ เล่ม ควรจะได้ปรับปรุงการเสนอเนื้อหาในหนังสือเรียนของตนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตรด้วย

---

* รจิต ชัยสุข, "ความสอดคล้องระหว่างความมุ่งหมายกับเนื้อหาวิชาในหมวดสังคมศึกษาของหลักสูตร มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมัธยมแบบประสม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบริหารการศึกษา วิทยาลัยวิชาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗) (อัครสำเนา)

ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ อารยา เกษมณี ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนศีลธรรม
 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเรียนการสอนวิชาศีลธรรม
 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ ในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแนวทางใน
 การปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศีลธรรมในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายให้มีประสิทธิภาพยิ่ง
 ขึ้น โดยการส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหาร ๒๐ คน ครูผู้สอน ๓๔ คน และนักเรียนชั้นมัธยม
 ศึกษาตอนปลาย ๔๐๐ คน ในโรงเรียนรัฐบาล ๑๐ แห่ง โรงเรียนราษฎร์ ๑๐ แห่ง รวม
 ๒๐ แห่ง ผลการวิจัยปรากฏว่า เกี่ยวกับแบบเรียนทั้งครูและนักเรียนเห็นพ้องกันว่า แบบเรียน
 มีเนื้อหาแคบ ภาพประกอบในแบบเรียน คำถาม แบบฝึกหัดและข้อเสนอแนะเป็นปัญหามาก
 ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า กระทรวงศึกษาธิการควรปรับปรุงหลักสูตรและเนื้อหาวิชาศีลธรรม
 ให้เหมาะสม ในแต่ละระดับชั้นไม่ควรซ้ำกัน ปรับปรุงแบบเรียนให้เหมาะสมกับความสนใจ
 และความสามารถของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น ปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัย มีแบบฝึกหัด รูป
 ภาพ และแผนภูมิประกอบให้ชัดเจน^๑

ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ น้าอ้อย อุมะวณิช ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับ
 แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา
 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่กระทรวง
 ศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้เป็นแบบเรียนในโรงเรียนสำหรับปีการศึกษา ๒๕๑๙ ในเรื่องคุณภาพ
 ในการจัดทำรูปเล่ม ความถูกต้องของเนื้อหา และความสอดคล้องของแบบเรียน กับหลักการ
 เรียนการสอน และจิตวิทยาการเรียนรู้ จำนวนทั้งหมด ๔ เล่ม โดยส่งแบบสอบถามไปยัง
 ครู ๑๕ คน และนักเรียน ๓๐๐ คน ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ รวม ๑๕ แห่ง
 ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า

^๑ อารยา เกษมณี, "ปัญหาการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย"
 (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 ๒๕๑๘) (อัครสำเนา)

คุณภาพในการจัดทำรูปเล่มของหนังสือแบบเรียนอยู่ในระดับใช้ได้ เนื้อหาวิชาและการเรียงลำดับหัวข้อตรงตามหลักสูตร และสอดคล้องกับความมุ่งหมายในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยดี แต่ไม่มีลักษณะดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน เนื้อหาที่บรรจุไว้ในหลักสูตรมาก และกว้างเกินไปเวลาเรียนมีน้อยไม่ไค้สัคส่วนกัน และขาดส่วนประกอบที่สำคัญ คือไม่มีบทสรุป กิจกรรมเสนอแนะ แบบฝึกหัด เชิงอรรถ ครรชนี อภิธานศัพท์ หนังสืออุเทศ และบรรณานุกรม ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่ง เกี่ยวกับความยาก ง่าย สารค่าความรู้ สารค่านพุทธิปัญญา และความถูกต้องของเนื้อหา นั้น มีคุณภาพอยู่ในระดับพอใช้ นอกจากนี้ นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่า เนื้อหาบางเรื่องในแบบเรียนย่อเกินไป ไม่ทันสมัย สิ่งทีนักเรียนต้องการให้มีในแบบเรียนมาก คือภาพประกอบที่เห็นจริง และมีสัสวยดึงดูดความสนใจ ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า ครูควรใช้แบบเรียนหลาย ๆ เล่มประกอบการสอน ควรแนะนำวิธีการใช้แบบเรียนทีถูกต้องแก่นักเรียน และเมื่อพบข้อผิดพลาด ควรแจ้งให้ผูู้จัดทำทราบ ผู้บริหารควรจัดซื้อหนังสือแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบ ไว้ในห้องสมุดให้เพียงพอทีความต้องการ ของครูและนักเรียน กระทรวงศึกษาธิการควรส่งเสริมให้มีการผลิตแบบเรียน ากเอกชนให้มากขึ้น ผู้เรียบเรียงควรปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยอยู่เสมอ การใช้ภาษาควรชัดเจนและเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน และเนื้อหาควรเรียงลำดับตามเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันไม่คลุมเคลือ^๑

ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ เนาวรัตน์ แสงยิ้ม ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาและประเมินผลแบบเรียนสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชาวเขา" มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลแบบเรียนสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชาวเขา เล่ม ๑ ถึงเล่ม ๔ ของแผนกวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในด้านเนื้อหา แนวคิด และคุณลักษณะของแบบเรียนในด้านเนื้อหาวิชา วิธีการเขียน และการจัดทำรูปเล่ม โดยผู้วิจัยสร้าง

^๑ น้ำอ้อย อุมะวณิช, "ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐) (อัครสำเนา)

เครื่องมือในการวิจัย ๒ แบบ คือ

๑. ตารางวิเคราะห์เนื้อหา แนวคิดแบบเรียนสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชาว
เขา ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยประมวลเนื้อหา แนวคิดจากหลักสูตรทั้ง ๔ หลักสูตร คือ หลักสูตร
ประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๐๓ หลักสูตรโรงเรียนชาวเขา พุทธศักราช
๒๕๐๔ หลักสูตรพิเศษสำหรับฝึกอบรมครูช่วยสอนเด็กชาวเขา พุทธศักราช ๒๕๑๖ และหลักสูตร
ประถมศึกษา ๒๕๒๑

๒. ตารางวิเคราะห์คุณลักษณะของแบบเรียน สร้างเป็นตารางคะแนนแสดง
หัวข้อรายละเอียดของแบบเรียน แบ่งออกเป็น ๓ หัวข้อใหญ่ ๆ มีเกณฑ์การแบ่งและพิจารณา
คะแนนจากคะแนนเต็ม ๑๐๐๐ คะแนน คือเนื้อหาวิชา ๔๕๐ คะแนน วิชาการเขียน ๓๐๐
คะแนน และการจัดทำรูปเล่ม ๒๕๐ คะแนน

ผลการวิจัย พบว่าแบบเรียนสังคมศึกษาสำหรับชาวเขา ทั้ง ๔ เล่ม มีเนื้อหา
แนวคิด ครอบคลุมหลักสูตรทั้ง ๔ หลักสูตร ให้แนวคิดและค่านิยมทางสังคมที่เหมาะสม ด้าน
คุณลักษณะของแบบเรียนมีลักษณะเหมาะสมตรงตามลักษณะของแบบเรียนที่ดี ทั้งในด้านเนื้อหา
วิธีการเขียน และการจัดทำรูปเล่ม เหมาะที่จะนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับนักเรียนชาวเขา
ได้อย่างดี

ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ บรรเจิด ภิมย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจสภาพที่นำไป
สู่ปัญหาการใช้แบบเรียนสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เขตการศึกษา ๔" มีวัตถุประสงค์
เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับสภาพที่นำไปสู่ปัญหาการใช้แบบเรียนสังคม
ศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โดยส่งแบบสอบถามไปยังครู และนักเรียน ในเขตการศึกษา ๔
ผลการวิจัยปรากฏว่า สภาพที่จัดว่าทำให้เกิดปัญหาในการใช้แบบเรียนที่ระคายมากที่สุดสำหรับ

---

๑ เนาวรัตน์ แดงยิ้ม, "การวิเคราะห์เนื้อหาและประเมินผลแบบเรียนสังคมศึกษา
สำหรับนักเรียนชาวเขา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต. แผนกวิชาประถมศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑) (อค์สำเนา)

ครูผู้สอนได้แก่ สภาพที่เกี่ยวกับการได้รับเอกสารประกอบหลักสูตรฯ แบบเรียนพิมพ์ออกซ่า จึงไม่มีแบบเรียนให้ศึกษาล่วงหน้า มีเวลาจัดทำโครงการสอนน้อย เพราะแบบเรียนสังคมศึกษาพิมพ์ออกซ่า ไม่สามารถจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเนื้อหาบางตอนในแบบเรียนสังคมศึกษาเล่ม ๑ นอกจากนี้ เนื้อหาบางตอนในแบบเรียนสังคมศึกษาเล่ม ๑ ยากเกินไปสำหรับนักเรียน แหล่งคนควาและแหล่งความรู้ไม่เพียงพอกับความต้องการ ขาดแหล่งข้อมูล และอุปกรณ์มาใช้ในการเรียนการสอนแบบแก้ปัญหา ภาษาวิชาการที่ใช้เข้าใจยากและไม่มีการอธิบายความหมายของศัพท์วิชาการที่ยาก เนื้อหาบางตอนในแบบเรียนสังคมศึกษา เล่ม ๑ ไม่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของนักเรียน และเนื้อหาบางบทในแบบเรียนสังคมศึกษา เล่ม ๑ ยากเกินไป ทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ส่วนสภาพที่ทำให้เกิดปัญหาในการใช้แบบเรียนสังคมศึกษา ที่ระดับมากที่สุดสำหรับนักเรียนได้แก่ เนื้อหาบางตอนในแบบเรียนอ่านแล้วทำความเข้าใจด้วยตนเองได้ยาก และการอ่านหนังสืออ้างอิงที่ระบุในแบบเรียนสังคมศึกษา เล่ม ๑ ผู้แต่งให้ความคิดเห็นต่างกัน ไม่สามารถสรุปให้สอดคล้องกับเนื้อหาในแบบเรียนได้ ผู้วิจัยได้ขอเสนอแนะว่า เพื่อให้การใช้แบบเรียนประกอบการเรียนการสอน ตามหลักสูตรใหม่มีประสิทธิภาพ ควรได้มีการเตรียมในเรื่อง แบบเรียน หลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตร และเตรียมตัวครูผู้สอน ให้มีความเข้าใจในรายละเอียดของหลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตร และวิธีการใช้แบบเรียนตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้อุปกรณ์การสอน และการวัดผลอย่างเต็มที่^๑

ในปีเดียวกัน วิเชียร ทัพประเสริฐ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครู และนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ หนึ่ง" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือเรียน วิชา

^๑ บรรเจิด ภิมย์, "การสำรวจสภาพที่นำไปสู่ปัญหาการใช้แบบเรียนสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เขตการศึกษา ๔" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๒) (อัครสำเนา)

สังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่ใช้ในปีการศึกษา ๒๕๒๒ ของกรมวิชาการ กระทรวง
 ศึกษาธิการ โดยพิจารณาคุณสมบัติของหนังสือเรียน ๓ ก้าน คือ สารระคายความรู้ สารระ
 คายนสติปัญญา และอุปกรณ์ช่วยการเรียนรู้ในหนังสือเรียน โดยส่งแบบสอบถามไปยังครู ๓๔ คน
 และนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ จำนวน ๔๐๐ คน ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียน
 ราษฎร์ รวม ๒๐ แห่งในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า เกี่ยวกับการใช้หนังสือเรียน
 ปรากฏว่าครูประมาณร้อยละ ๖๖.๖๖ ใช้หนังสือเรียนเป็นหลักในการสอนบางชั่วโมง โดย
 ค้นคว้าเรื่องราวจากหนังสืออ่านประกอบเล่มอื่นเพิ่มเติมเนื้อเรื่อง ตามหัวข้อเรื่องในหนังสือ
 เรียน วิธีใช้หนังสือเรียน ครูประมาณร้อยละ ๖๑.๕๓ ใช้วิธีอธิบายประกอบการซักถามเนื้อ
 เรื่อง ตามหนังสือเรียน เกี่ยวกับเนื้อหาของหนังสือเรียนครูเห็นว่า เนื้อหาเหล่านั้นสอดคล้อง
 กับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนในระดับกลาง แต่มีเนื้อหาไม่ครบถ้วนตามหลักสูตรบาง
 เรื่องขาดรายละเอียดที่จำเป็น นอกจากนี้ ยังขาดส่วนประกอบที่สำคัญ คือ หนังสือเรียน
 ไม่มีกิจกรรมเสนอแนะท้ายบท บทสรุป การพิมพ์ที่ชัดเจน ภาพประกอบที่มีสี ภาคผนวก หนังสือ
 อ่างอิงและครุขันธ์ ซึ่งส่วนประกอบเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ครูต้องการ ส่วนนักเรียนประมาณร้อยละ
 ๖๖.๓๕ มีความพอใจในหนังสือเรียนที่ใช้พอสมควร และเรื่องที่น่าสนใจมากคือ เรื่อง
 ศาสนา และการดำเนินชีวิต เมื่ออ่านหนังสือเรียนแล้วต้องให้ครูช่วยอธิบายเพิ่มเติมเสมอ
 นักเรียนจึงต้องการให้ครูใช้หนังสือเรียนเป็นหลัก และค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสืออื่นประกอบ
 ซึ่งจะทำให้เรียนวิชาสังคมศึกษาเข้าใจดียิ่งขึ้น นอกจากนี้นักเรียนมีความเห็นว่า เนื้อหาใน
 หนังสือเรียนบางส่วนมากเกินไป ทำให้เข้าใจยาก และต้องการให้หนังสือเรียนเพิ่มเติมส่วน
 ประกอบที่สำคัญ คือ มีตัวพิมพ์ชัดเจน บทสรุป แบบฝึกหัด หนังสืออ้างอิง และมีภาพประกอบ
 ที่มีสีเพิ่มมากขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ของความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับคุณภาพ
 ของหนังสือเรียน ในสารระคายความรู้ สารระคายสติปัญญา ปรากฏว่า ครูและนักเรียนโดยเฉลี่ย
 มีความเห็นสอดคล้องกันว่า มีคุณภาพในระดับปานกลาง ส่วนในคานอุปกรณ์ช่วยการเรียนรู้การ
 สอนในหนังสือเรียน ครูโดยเฉลี่ยแล้วเห็นว่าควรแก้ไข แต่นักเรียนโดยเฉลี่ยแล้วเห็นว่าอยู่ใน
 ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า ครูควรมีทักษะในการเลือก และประเมินค่าหนังสือ
 เรียน และควรใช้หนังสือเรียนหลาย ๆ เล่มประกอบกันในการสอน สำหรับนักเรียนก็ให้คนควา

จากหนังสือเอกสารต่าง ๆ ให้มากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการควรให้เอกชนหรือบุคคลภายนอก
ได้เขียนหนังสือเรียนมากขึ้นเพื่อแข่งขันกันในด้านคุณภาพ

งานวิจัยของนักการศึกษาในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องของกับงานวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้คือ

ปี ค.ศ. ๑๙๗๑ เลียวนาโด ดีลาครูซ (Leonardo D. Dela Cruz)
ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Analysis of Philippines Social Studies Textbooks"
เพื่อวิเคราะห์แบบเรียนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาของฟิลิปปินส์ ใน
ด้านที่เกี่ยวกับสังคมศึกษาแนวใหม่ (New Social Studies) คือเน้นความสัมพันธ์ระหว่าง
วิชาในสายสังคมศาสตร์ มากกว่าการแยกเป็นรายวิชา เน้นค่านิยมทัศนคติและการนำไปใช้
ความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ของโลกอย่างกว้างขวาง คำถามที่ส่งเสริมความคิดและปัญหา
สังคม ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์ โดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหาของวิดเลียม เพรสลีย์

(William Praisley) เสนอผลการวิเคราะห์ในรูปของการบรรยาย ปรากฏผลว่า
หนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาของฟิลิปปินส์นั้น ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างวิชาในสายสังคมศาสตร์
ไม่เน้นปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ของโลก ไม่เน้นมโนทัศน์ด้านอื่น นอกจากความเป็น
ฟิลิปปินส์ (Philippinism) นอกจากนี้ในหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษา ยังขาด
ความรู้เกี่ยวกับประเทศอื่น ๆ และไม่พยายามกล่าวถึงชนกลุ่มน้อยในประเทศ ในแบบเรียน
มีคำถามอยู่ประมาณ ร้อยละ ๘๔ เป็นคำถามที่อยู่ในระดับต่ำ กล่าวคือเป็นคำถามที่ส่งเสริม
การท่องจำมากกว่า ส่งเสริมทางด้านความคิดแก่นักเรียน^๒

^๑ วิเชียร ทัพประเสริฐ, "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียน
วิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒) (อัครสำเนา)

^๒ Leonardo D. Dela Cruz, "Analysis of Philippines Social
Studies Textbooks," Dissertation Abstracts International 32 (August
1971): 665 - A.

ในปีเดียวกัน จอห์น สโตรทเธอร์ เกนส์ (John Strother Gaines) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Treatment of Mexican - American History in Contemporary American High School Textbooks" เพื่อศึกษาความเที่ยงตรง (Validity) ของเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์อเมริกันระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องชาวเม็กซิกัน - อเมริกัน (Mexican - American) ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างชาวสเปน และอังกฤษ ผลการวิจัยปรากฏว่า เนื้อหาในแบบเรียนมีความลำเอียงไม่เป็นกลาง ผู้แต่งมีอคติต่อชาวสเปนและเม็กซิกัน แต่ยกย่องพวกอินเดียนเกินควร นอกจากนี้ เนื้อหาบางตอน ขาดรายละเอียดและถูกต้องคือ เรื่องการอพยพของชาวเม็กซิกัน เรื่องของชนกลุ่มน้อยที่มีเชื้อสาย เม็กซิกัน-อเมริกัน ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยให้มากขึ้น และถูกต้องสมบูรณ์ รวมทั้งผู้เขียนแบบเรียนต้องเสนอเนื้อหาที่เป็นกลางด้วย^๑

จอห์น เรย์เนอร์ วิทโรว์ (John Raynor Withrow) ได้ทำการวิจัยในปีเดียวกันเรื่อง "An Analysis of the Levels of Cognitive Skill Required by the Textbook Questions in Selected State Histories" เพื่อวิเคราะห์คำถามในแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ของบางรัฐทางภาคใต้ของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งจัดให้มีการสอนในระดับชั้น (Grades) ๗, ๘ และ ๙ เกณฑ์ในการวิเคราะห์ใช้หลักการจำแนกความมุ่งหมายของบลูม (Bloom's Taxonomy) กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ สุ่มมาจากคำถามในแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับ ๑๑ รัฐ ซึ่งจัดให้เรียนในชั้น (Grades) ๗, ๘ และ ๙ สุ่มมาเดิมละ ๒๐๐ คำถาม แล้ววิเคราะห์

^๑ John Strother Gaines, "The Treatment of Mexican - American History in Contemporary American High School Textbooks," Dissertation Abstracts International 32 (February 1972): 4240 - A.

คำถามเหล่านี้ถามหลักการของบลูม (Bloom's Taxonomy) เฉพาะด้านความรู้ ความจำ (Cognitive) ผลการวิจัย พบว่า ปริมาตรร้อยละของคำถามในเนื้อหาของ แบบเรียนทั้งหมด ตรงกับทักษะด้านความรู้มากที่สุด และรองลงไปตามลำดับ คือ ด้านความ เข้าใจ การสังเคราะห์ การประเมินผล การนำไปใช้ และการวิเคราะห์ และปรากฏว่า มีคำถามเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของรัฐเพียงร้อยละ ๗.๖ เท่านั้นที่จัดอยู่ในระดับสูงกว่าทักษะ ความเข้าใจ ซึ่งเปรียบเทียบกับประวัติศาสตร์อเมริกัน จะมีทักษะที่สูงกว่าค่านนี้ ถึงร้อยละ ๒๑.๘ แต่คำถามที่ให้ใช้ทักษะการนำไปใช้ และ การวิเคราะห์หายากทั้งคู่ สรุปได้ว่า ความสำคัญของประวัติศาสตร์ของรัฐยังน้อยกว่าประวัติศาสตร์ของชาติอเมริกัน และยังไม่ได้ช่วยพัฒนาทักษะด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Skill) ของนักเรียนได้เท่าที่ควร^๑

ปี ค.ศ. ๑๙๗๒ เคนเนธ รูเบน เคอร์แฮม (Kenneth Reuben Durham) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Survey of All American History Textbooks Adopted for the Public High School of Texas from 1919 to 1970" มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพัฒนาการของแบบเรียนประวัติศาสตร์อเมริกัน ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียน รัฐบาลในรัฐเท็กซัส สหรัฐอเมริกา ที่พิมพ์ตั้งแต่ ปี ค.ศ. ๑๙๑๙ ถึง ๑๙๗๐ จำนวน ๔๒ เล่ม โดยนำมาวิเคราะห์ในด้านการใช้คำบรรยาย การใช้ภาพประกอบ เนื้อหาวิชา วิธี การเขียน และคำนำ ผลการวิจัยปรากฏว่า การใช้คำบรรยายเนื้อหาวิชามีแนวโน้มที่จะ แสดงหลักฐานที่เป็นแหล่งปฐมภูมิมากขึ้น แบบเรียนที่พิมพ์ในระยะหลังนี้ มีจำนวนภาพประกอบ โดยเฉลี่ยต่อเล่มน้อยลง แต่ใช้ภาพสีมากขึ้น ด้านเนื้อหาในแบบเรียน เนื้อหาวิชาบางเรื่อง เพิ่มมากขึ้น เช่น สันติภาพของโลก นิโกรอิสระ (The Free Negro) และมีบางเรื่อง ที่ถูกตัดออกเช่น การปกครองแบบอาณานิคม สงครามและการป้องกันประเทศ ส่วนวิธีการ

^๑ John Raynor Withrow, "An Analysis of the Levels of Cognitive Skill Required by the Textbook Questions in Selected State Histories," Dissertation Abstracts International 32 (February 1972): 4337 - A.

เขียนแบบเรียน ปรากฏว่า แบบเรียนที่พิมพ์ตั้งแต่ ปี ค.ศ. ๑๙๖๗ เป็นต้นมา มีการปรับปรุงให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น เพิ่มเนื้อหาวิชาใหม่ ๆ มากขึ้น และเน้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดมากกว่าการท่องจำ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า แบบเรียน ๖ เล่ม ใน ๒๐ เล่ม ที่พิมพ์ใหม่ที่สุดนี้ ไม่มีคำนำ ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า แบบเรียนประวัติศาสตร์อเมริกันในระดับมัธยมศึกษาควรมีการเรียบเรียงเนื้อหาที่ถูกต้อง มีหลักฐานที่เป็นแหล่งปฐมภูมิ ประกอบการเขียน มีแผนที่ และภาพประกอบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นภาพสี และภาพขาวดำ พร้อมทั้งมีคำบรรยายที่ถูกต้อง

ในปีเดียวกัน มัสซามิตสึ ทามาชิโร (Masamitsu Tamashiro) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "An Analysis of the Treatment of Selected Aspects of United States - Japan Relations from 1905 to 1960 as Found in High School History Textbooks of Both Nations" มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาของผู้แต่งแบบเรียนประวัติศาสตร์ และวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ของทั้งสองประเทศ ผลการวิจัยปรากฏว่า แบบเรียนประวัติศาสตร์ของอเมริกา มีขนาดใหญ่กว่าของญี่ปุ่นถึง ๔ เท่า แต่ปริมาณหน้ากระดาษที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ๒ ประเทศมีจำนวนใกล้เคียงกัน วิธีการเสนอเนื้อหานั้น ผู้แต่งมีอคติเรื่องเชื้อชาติ โดยเฉพาะเนื้อหาที่กล่าวถึงสงครามแปซิฟิก ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับการวิจัยครั้งก่อน ๆ ที่พบว่า ผู้แต่งแบบเรียนประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น มิได้แสดงทัศนะที่

^๑ Kenneth Reuben Durham, "A Survey of All American History Textbooks Adopted for the Public High School of Texas from 1919 to 1970," Dissertation Abstracts International 32 (January 1972):

เป็นกลาง^๑

ปี ค.ศ. ๑๙๗๓ โรนัลด์ เจมส์ โรเจอร์ส (Ronald James Rogers) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "An Analysis of Instructional Questions in Social Studies Textbooks Prepared for Use in Grades Four, Five and Six" มีความมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์คำถามที่มีในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา ในด้านการส่งเสริมความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ในหนังสือเรียนสังคมศึกษา ระดับ ๔, ๕ และ ๖ โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาคำถามเกี่ยวกับความรู้และสติปัญญา จากหนังสือ Taxonomy of Educational Objectives; Cognitive Domain ของ Benjamin S. Bloom ซึ่งว่าด้วยภาคความรู้ผู้วิจัยใช้หนังสือแบบเรียนระดับประถมศึกษาทั้งหมด ๕ ชุด จำนวน ๓๔ เล่ม เลือกคำถามที่มีในหนังสือ โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย คำถามที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ทั้งหมด ๒๕๔๗ คำถาม แบ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับความเข้าใจร้อยละ ๔๑ คำถามเกี่ยวกับความรู้ร้อยละ ๓๖ คำถามส่งเสริมให้รู้จักการวิเคราะห์หรือคิด ๑๐ คำถามส่งเสริมให้รู้จักประเมินการร้อยละ ๘ คำถามให้รู้จักการสังเคราะห์ ร้อยละ ๓ คำถามที่ช่วยส่งเสริมให้รู้จักการนำไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน มีเพียงร้อยละ ๒ รวมแล้วเป็นคำถามที่ส่งเสริมความรู้และสติปัญญาในสามระดับแรก (ความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้) เป็นจำนวนร้อยละ ๗๕ และมีคำถามที่ส่งเสริมความรู้ และสติปัญญาในระดับสูง (การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า) เพียงร้อยละ ๒๑ และคำถามจำนวนร้อยละ ๖๔ ของแต่ละเล่ม มีแนวโน้มเพื่อส่งเสริมความรู้และสติปัญญาในระดับสูงตามลำดับ จากบทแรกถึงบทสุดท้าย และหนังสือ ๖ ชุด มีคำถามที่มีแนวโน้มที่จะเป็นคำถามซึ่งส่งเสริมความรู้และสติปัญญาในระดับสูงตามระดับชั้น สรุปแล้ว คำถามส่วนใหญ่ส่งเสริมความรู้และสติปัญญาในระดับต่ำ ขอเท็จจริงในเนื้อหาของแบบเรียน ไม่มีความสัมพันธ์กับข้อค้นพบและหลักฐาน ผู้วิจัยเสนอแนะว่า

^๑ Masamitsu Tamashiro, "An Analysis of the Treatment of Selected Aspects of United States - Japan Relations form 1905 to 1960 as Found in High School History Textbooks of Both Nations," Dissertation Abstracts International 33 (October 1972): 1476 -A.

ผู้เขียนเรียงแบบเรียน ควรจะตั้งคำถามที่ส่งเสริมความรู้และสติปัญญา ในระดับสูงให้มาก และสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าของวิชานั้น ๆ มากขึ้น^๑

ปี ค.ศ. ๑๙๗๕ โรเบิร์ต มาร์แลนด์ กัลดีน (Robert Marland Guldin)

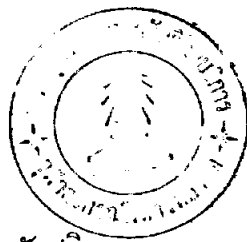
ได้ทำการวิจัยเรื่อง "An Analysis of Approaches to Value Oriented Content Material in Selected Fifth Grade Social Studies Textbooks and Corresponding Teachers' Guides" มีความมุ่งหมายเพื่อ

๑. วัดปริมาณของเนื้อหาที่เน้นค่านิยมในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาที่คัดเลือกมา และที่เกี่ยวข้องกับคู่มือสำหรับครู
๒. วิเคราะห์ชนิดของแนวทางการศึกษาต่อการให้ค่านิยมในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาที่คัดเลือกมา และที่เกี่ยวข้องกับคู่มือสำหรับครู
๓. กำหนดคุณลักษณะของแนวทางการศึกษาที่พบอยู่ในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาที่คัดเลือกมา และที่เกี่ยวข้องกับคู่มือสำหรับครูมีลักษณะที่สอดคล้องกับแนวความคิดของผู้เชี่ยวชาญในสาขาการศึกษาเรื่องค่านิยมหรือไม่

จุดมุ่งหมายแรกของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ การสำรวจและพัฒนาแนวความคิดที่เป็นระบบหรือวิธีการสำรวจชนิดของแนวทางการศึกษาเรื่องค่านิยม และขอบเขตของการเอาเนื้อหาแนวทางการศึกษาอันนี้ ไปใส่ไว้ในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาและเกี่ยวข้องไปถึงคู่มือสำหรับครู ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยการวิเคราะห์ ๒ แบบที่แยกกัน แต่ใช้เครื่องมือในการศึกษาอันเดียวกัน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ กรอบแนวความคิดที่แบ่งเป็นเรื่อง ๆ ในการใช้อธิบายและจัดประเภทของแนวทางการศึกษาต่าง ๆ ในเรื่องค่านิยม ซึ่งกรอบแนว

---

^๑ Ronald James Rogers, "An Analysis of Instructional Questions in Social Studies Textbooks Prepared for Use in Grades Four, Five and Six," Dissertation Abstracts International 31 (October 1973): 1776 - 1777 A.

ความคิดนี้ได้ดัดแปลงมาจากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก ของเดวิด บอนด์ (David Bond) ๑๙๗๑ มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย, เบิร์กลีย์ ในการวิเคราะห์อันแรกได้ทำการหยั่ง คະแนนเสียงของผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆที่จะเป็นตุลาการในการกำหนดความสำคัญก่อนหลังของ แนวทางการศึกษาต่อการให้ค่านิยม การวิเคราะห์อันที่สอง ได้ใช้หนังสือเรียน วิชาสังคม ศึกษาจำนวน ๖ เล่มในระดับประถมศึกษาตอนปลาย ในการกำหนดจำนวนและประเภทของ เนื้อหาที่เน้นค่านิยมซึ่งพบอยู่ในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาที่ได้คัดเลือกมา และที่เกี่ยวข้อง กับคู่มือสำหรับครู

ผลของการวิจัยปรากฏว่า

๑. บรรดาหนังสือเรียนทั้งหมดและคู่มือสำหรับครูที่ได้ทำการสำรวจนั้น มีการบรรจุเอาเนื้อหาบางอย่างที่เน้นค่านิยมลงไปด้วย
๒. ไม่มีหนังสือเรียนเล่มใดและคู่มือครูที่ได้สำรวจนั้น จะบรรจุเอาเนื้อหาที่เน้น ค่านิยมอย่างสำคัญลงไป
๓. หนังสือแต่ละเล่มที่ทำการสำรวจไปมีเนื้อหาที่เน้นค่านิยมมากในคู่มือครูมากกว่าที่มีอยู่ในหนังสือเรียนของเด็ก
๔. ในการศึกษาครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างชนิดของแนวทางการศึกษาต่อการเน้นค่านิยมที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเรียนของเด็ก กับที่พบอยู่ในคู่มือครู ถึงแม้ว่า ตัวเลขทางสถิติจะไม่ได้พิสูจน์ไว้ให้ก็ตาม
๕. มีความเห็นสอดคล้องต่อกันในหมู่ผู้เชี่ยวชาญในสาขาของการศึกษาเรื่อง ค่านิยมว่า การศึกษาเรื่องค่านิยมในหลักสูตรสังคมศึกษา ยังจำเป็นจะต้องมีอยู่
๖. ยังมีความเห็นที่สอดคล้องต่อกันในหมู่ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับวิธีการที่นำพึงปรารถนา มากที่สุดในแนวทางการศึกษาเรื่องค่านิยม ในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา
๗. ถึงแม้ว่าจะไม่มีตัวเลขทางสถิติมาช่วยพิสูจน์ก็ตาม แต่การศึกษาครั้งนี้ สามารถ แสดงให้เห็นว่า วิธีการที่นำพึงปรารถนามากที่สุดในแนวทางการศึกษา เรื่องค่านิยมในหนังสือ

เรียนวิชาสังคมศึกษานั้น มีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้ กับนักวิเคราะห์หนังสือเรียน

จากการศึกษาในครั้งนี สามารถสรุปได้ว่า

๑. เนื่องจากไม่มีเนื้อหาในหนังสือเรียนสังคมศึกษาที่เน้นเรื่องค่านิยมเลย ดังนั้นภาระในการให้การศึกษารื่องค่านิยม ในชั้นเรียนนั้นจึงต้องขึ้นอยู่กับครูผู้สอนในชั้นนั้น ๆ
๒. มีความยากลำบากอย่างยิ่งที่จะประยุกต์เอาแนวความคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องค่านิยม มาใช้กับข้อมูลในทางความเป็นจริงอย่างเช่นหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา และคู่มือครู
๓. ผู้พิมพ์หนังสือเรียนควรจะต้องให้มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องค่านิยมให้มากขึ้น และหนังสือเรียนนั้นก็ควรที่จะสอดคล้องกับแนวโน้มและความคิดของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้

ปี ค.ศ. ๑๙๗๕ กิตา สุชีรา วิเจซิงห์ (Gita Sushila Wijesinghe)

ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Treatment of Population Concepts in Social Studies and Biology Secondary School Textbooks in Florida: A Content Analysis and Survey of Teachers" มีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้ให้เห็นถึงปริมาณและคุณภาพของเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องประชากรที่อยู่ในหนังสือเรียนระดับมัธยมศึกษาในมลรัฐฟลอริดา และเพื่อที่จะค้นหาถึงขอบเขตที่ครูได้ใช้ประโยชน์จากเนื้อหานั้นในชั้นเรียนที่สอนหนังสือเรียนที่นำมาวิเคราะห์เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ชีววิทยา สังคมศึกษาทั่วไป ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์โลก ในระดับ ๗ - ๑๒ การคัดเลือกหนังสือเรียนเพื่อนำเอามาวิเคราะห์นี้กระทำโดยคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาเรื่อง

---

๑ Robert Marland Guldin, "An Analysis of Approaches to Value Oriented Content Material in Selected Fifth Grade Social Studies Textbooks and Corresponding Teachers' Guides," Dissertation Abstracts International 36 (December 1975):3354 - A.

นั้น ๆ โดยมีหลักเกณฑ์พื้นฐานในการพิจารณาคัดเลือกที่ว่า หนังสือเรียนเหล่านั้นจะต้องใช้กันอย่างกว้างขวางมากที่สุด และมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องประชากรศึกษามากที่สุด กลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ชื่อวิชา สังคมศึกษาทั่วไป ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์โลก ในระดับ ๗ - ๑๒ ในโรงเรียนรัฐบาล ในมลรัฐฟลอริดา การวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือเรียน อาศัยมาตรฐานกลุ่มหนึ่งที่ได้อัดเลือกมา มาตรฐานกลุ่มนี้ประกอบด้วย (ก) สาระภายในเนื้อหา (ข) ความกว้างของเนื้อหา (ค) ความเป็นจริง (ง) เอกภาพ (จ) ความถูกต้องเที่ยงตรง (ฉ) ความสมบูรณ์ของเนื้อหา (ช) แนวโน้มที่มีต่อการเรียนแบบสืบสอบ (Inquiry) และ (ซ) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า แม้เนื้อหาเกี่ยวกับประชากรศึกษา จะมีอยู่ในหนังสือเรียนทั้งหมดที่ทำการศึกษาก็ตาม แต่โดยทั่วไปแล้ว ไม่ได้มีการจัดเนื้อหาไว้อย่างเป็นระบบ ในลักษณะที่จะช่วยส่งเสริมความเข้าใจในเรื่องความเคลื่อนไหวทางด้านประชากร ข้อมูลพื้นฐานทางด้านประชากรของโลก และในภูมิภาคบางแห่งของโลก แต่จะมีลักษณะที่กระจัดกระจายกันตามหนังสือเรียนส่วนมาก แนวความคิดทางด้านประชากรศึกษาที่สำคัญ ๆ มีการใช้หรืออธิบายกันน้อย หนังสือเรียนต่าง ๆ ให้เนื้อหาน้อย หรือเกือบจะไม่มีเลยเกี่ยวกับแนวความคิดทางด้านประชากร ศึกษาบางประการ เช่น ประชากรที่อยู่ในชนบท โครงสร้างเรื่องอายุ และเพศ นโยบายทางด้านสาธารณสุขและประชากร วิธีการแก้ไขปัญหาด้านประชากร ทั้งที่เป็นอยู่และที่เสนอมา ระบบนิเวศวิทยา และทฤษฎีทางด้านประชากร เนื้อหาทางด้านประชากรศึกษามีพออยู่ภายใต้หัวข้อเรื่องต่าง ๆ และตามปรกติแล้ว จะพออยู่ในรูปแบบที่เป็นการพรรณนาความและแสดงข้อเท็จจริงมากกว่า ข้อสรุป, กฎเกณฑ์และสมมุติฐานที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวทางด้านประชากร มักจะไม่ค่อยชัดเจนแจ่มแจ้ง การโยงเนื้อหาทางด้านประชากรศึกษาให้เข้ากับชีวิตของนักเรียนมักจะปรากฏให้เห็นชัดกันน้อย นอกจากนี้ นักเรียนยังไม่ได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทใ้ผลการแสดงออก และการค้นหาวิธีแก้ปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับประชากร

สำหรับผลการส่งแบบสอบถามความคิดเห็นของครูต่าง ๆ นั้น แสดงให้เห็นว่า ครูส่วนใหญ่ ไม่ได้ไขประโยชน์จากเนื้อหาในหนังสือเรียนที่เกี่ยวกับประชากรเลย ที่ไขบ้างเพียงบางส่วน ก็มักจะให้เหตุผลสำหรับการไม่ไขเนื้อหานี้ว่า ไม่มีเวลาพอ เหตุผลอื่น ๆ ที่แสดงออกมาก็คือ ได้มีการไขเนื้อหาที่ดีกว่าจากแหล่งอื่น ๆ และเนื้อหาข้อมูลที่มีอยู่ในหนังสือเรียนนั้นก็ด้าสมัยไปแล้ว และมีครูจำนวนมากกว่า ๑ ใน ๓ ได้แสดงทัศนคติของคนออกมาว่า หนังสือเรียนที่ใช้อยู่ในขณะนี้ไม่มีเนื้อหาส่วนใดเลย ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประชากร

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญสำหรับการศึกษาค้นคว้านี้ ที่เกี่ยวข้องไปถึงผู้จัดทำหนังสือเรียน และครูว่า

๑. ควรจะใ้สมโนทัศน์ ทางด้านประชากรศึกษาให้มีอยู่ในหัวข้อเรื่องต่าง ๆ ตามเนื้อหาที่ศึกษากันอยู่ให้เป็นจำนวนมากขึ้น
  ๒. จัดใ้มีความสมดุยที่ค้ขึ้น สำหรับหัวข้อเรื่องทางด้านประชากรกล่าวคือหัวข้อเรื่องที่มีเนื้อหาน้อยเกินไป ก็จัดใ้มีมากเพิ่มขึ้น
  ๓. จัดเสนอใ้มีการศึกษาพลังพลวัตร ทางด้านประชากรอย่างเป็นระบบขึ้นมา ซึ่งรวมไปถึงหลักการ ข้อสรุป สมมุติฐาน และใ้ใช้วิธีการศึกษาที่เป็นแบบวิเคราะห์มากยิ่งขึ้น
  ๔. จัดใ้มีสมโนทัศน์ทางด้านประชากรศึกษาที่สำคัญ ๆ และข้อมูลพื้นฐานทางด้านประชากร รวมอยู่ในเนื้อหาของหนังสือเรียนด้วย
  ๕. ส่งเสริมใ้ให้นักเรียนได้เล็งเห็นถึงความเกี่ยวข้องของเรื่องพลังพลวัตรทางด้านประชากร กับชีวิตของตนเอง
  ๖. ควรใ้เนื้อหาทางด้านประชากร จากแหล่งข้อมูลที่นำใ้เชื่อถือได้เท่านั้น
- นอกจากนี้ นักการศึกษาทางด้านประชากรยังจำเป็นจะต้องเพิ่มการอบรมใ้แก่ครูที่ทำการสอนเรื่องประชากรศึกษา และค้นหาวิธีการที่จะส่งเสริมใ้ครูเหล่านั้น ใ้เนื้อหา

ทางด้านประชากร ในห้องเรียนให้เพิ่มมากขึ้น

ปี ค.ศ. ๑๙๘๐ มิเชไลน์ เฟดิก (Micheline Fedyck) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "Conceptions of Citizenship and Nationality in High School American History Textbooks, 1913-1977." ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้เพื่อที่จะอธิบายเกี่ยวกับมโนทัศน์ของความเป็นพลเมืองดีและความเป็นชาตินิยมของชาวอเมริกัน จากการใช้นักเรียนวิชาประวัติศาสตร์อเมริกันอย่างกว้างขวางในโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งจัดพิมพ์ใช้ทั่วประเทศในระหว่างปี ๑๙๑๓ - ๑๙๗๔ เป็นเวลา ๖๑ ปี หลักฐานที่สนับสนุนการวิจัยครั้งนี้คือ

๑. การศึกษาครั้งนี้เป็นสิ่งที่ต้องการ เพราะยังขาดความกระจ่าง ความสอดคล้องและความสนใจว่า ความเป็นพลเมืองดีและความเป็นชาตินิยมของชาวอเมริกันปัจจุบันคืออะไร เช่นเดียวกับว่า ทำอย่างไรจึงจะให้ความคิดเหล่านี้แก่นักเรียน

๒. มโนทัศน์ของคำทั้งสองคำนี้มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่จุดมุ่งหมายทางประวัติศาสตร์ของการให้การศึกษาแก่ประชาชน นั่นคือในค่านิยมความคิดสร้างสรรค์และธรรมชาติในความสำนึกในการแก้ปัญหาของชุมชนและของประชาชนทั่วไป

๓. มโนทัศน์ของหนังสือเรียนในแนวความคิดนี้ สามารถรวมกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สำหรับโรงเรียนรัฐบาล ในสังคมที่แยกเป็นส่วน ๆ ของเรา หรือพหุสังคมด้วยการปฏิบัติที่แจ่มแจ้งและสร้างสรรค์

Gita Sushila Wijesinghe, "The Treatment of Population Concepts in Social Studies and Biology Secondary School Textbooks in Florida: A Content Analysis and Survey of Teachers," Dissertation Abstracts International 40 (March 1980): 4881 - A.

ในการศึกษาครั้งนี้ จึงได้แยกอธิบายความเป็นพลเมืองดี และความเป็นชาตินิยม ออกเป็นทางกฎหมาย ทางวิชาการและทางการศึกษา ความเป็นพลเมืองดีได้รับการอธิบาย ในฐานะเป็นตัวของความรู้อยู่บนค่านิยม และประเพณีที่จำเป็นในการดำรงตน อยู่ในชุมชนด้วยดี ความเป็นชาตินิยม ได้รับการอธิบายว่าเป็นกลุ่มสังคมที่มาอยู่ร่วมกันด้วย ความสำนึกของความดี ซึ่งเกิดจากชนบทรอบนิคมประเพณีที่ถูกกระตุ้นโดย กลุ่มของอดีต ทางประวัติศาสตร์ หรือมีความสัมพันธ์โดยตรงกับบ้านเกิดเมืองนอนโดยเฉพาะ การไข ประโยชน์ทางกฎหมาย ทางวิชาการ ทางการศึกษาของความเป็นพลเมืองดี ความเป็นชาติ นิยม และการตีความของชาวอเมริกันโดยเฉพาะ ความแตกต่างระหว่างความเป็นพลเมือง ดีและความเป็นชาตินิยม และวิชาประวัติศาสตร์อเมริกัน ลักษณะของหนังสือเรียนวิชาประ วัติศาสตร์และธรรมชาติของอุตสาหกรรมการผลิตหนังสือเรียนจากแหล่งกำเนิด ซึ่งการวิจัย ต่อมาได้พัฒนาขึ้นมา การทบทวนอย่างสั้น ๆ ในแต่ละค้ำานจะทำให้เห็นรายละเอียดที่อยู่ เบื้องหลังที่จำเป็น

จากการตรวจสอบโดยการบอกเล่าที่ได้จากหลักฐานทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม พบว่า ลักษณะรูปแบบ วิธีการเขียน คำ ประโยค การเว้นช่องว่าง คำถามและกิจกรรม สำหรับนักเรียน ภาพประกอบ และคำอธิบายภาพ ล้วนให้เงื่อนไขปัญหาที่เด่นชัดแก่หนังสือ เรียนเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีและชาตินิยม การเปรียบเทียบ อุปมาอุปมัย การอ้างอิง การพาดพิงถึง ข้อยกเว้น ทำให้เกิดเงื่อนไขแก่หนังสือเรียนอเมริกัน ในเรื่องของความเป็น พลเมืองดี และชาตินิยม และข้อมูลได้รับการพิจารณาจากทั้งสองค้ำาน

สำหรับการตรวจสอบหนังสือเรียน ได้แบ่งขอบเขตออกเป็น ๔ ค้ำานคือ

๑. คำอธิบายในหนังสือเรียน เกี่ยวกับตัวอย่างความเป็นพลเมืองดีและความ เป็นชาตินิยมของชาวอเมริกัน แสดงให้เห็นถึงรูปแบบเดิมที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นพลเมือง ดีและความเป็นชาวอเมริกัน

๒. วิธีเขียนหนังสือเรียนเกี่ยวกับแหล่งกำเนิด และความเติบโตค้ำานโนทีสัน ความเป็นพลเมืองดีของชาวอเมริกัน แสดงให้เห็นถึงวิธีการที่บุคคลในชาติและปัจเจกชน ได้พัฒนามโนทีสันความเป็นพลเมืองดีขึ้น

๓. วิเคราะห์หนังสือเรียนในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี และพฤติกรรมของชาวอเมริกันที่เป็นแบบอย่าง ทั้งในระดับชาติและระดับโลก

๔. การตีความของหนังสือเรียนเกี่ยวกับความเป็นชาตินิยมของชาวอเมริกัน ถกเถียงถึงวิธีการและขอบเขตที่หนังสือเรียนได้รวมศูนย์ชาวอเมริกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ผลจากการวิเคราะห์หนังสือเรียน ได้นำไปสู่ข้อสรุปหลายประการ เช่น มโนทัศน์ของหนังสือเรียนเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีและความเป็นชาตินิยมแบบอเมริกันยังคงมีนัยอยู่มากกว่า ๖๔ ปี แม้ว่าจะมีความแตกต่างในค่านิยมและค่านิยมและการเปลี่ยนแปลงในค่านิยมทางประวัติศาสตร์ก็ตาม ยิ่งกว่านั้น ข้อสังเกตของหนังสือเรียนเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีและความเป็นชาตินิยมแบบอเมริกัน ปรากฏถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและยากที่จะแยกออกจากกัน นอกจากนี้ ข้อแนะนำของหนังสือเรียนฉบับแรก ได้สร้างตัวแทนของความเป็นพลเมืองดี และแบบอย่างของชาวอเมริกันในอุดมคติ และผู้เขียนหนังสือเรียนได้พยายามที่จะรักษาความรู้สึกภาคภูมิใจที่แท้จริงในความเป็นพลเมือง และความเป็นชาวอเมริกัน ด้วยความรู้สึกจริงใจ ของความเป็นพลเมืองและความรักชาติ เช่นเดียวกับ การมองโลกในแง่ดี และความก้าวหน้า นอกจากนั้น หนังสือเรียนเมื่อเร็ว ๆ นี้ ยังได้เปิดเผยการขาดความสอดคล้องต่อกันที่เพิ่มขึ้น เหนือลักษณะความเป็นชาตินิยมอเมริกัน เช่น เกี่ยวกับการเพิ่มขึ้นของนักเขียนจากหลาย ๆ วัฒนธรรม ซึ่งทำทาบ ทฤษฎี "หม้อหลอมละลาย" (Melting Pot) ของชาวอเมริกัน^๑

^๑ Micheline Fedyck, "Conceptions of Citizenship and Nationality in High School American History Textbooks, 1913-1977," Dissertation Abstracts International 41 (August 1980): 565 - 566 A.

จากผลการวิจัยทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ดังกล่าวมานี้ อาจจะพิจารณาถึงแนวโน้มของผลการวิจัยที่กล่าวมาได้ว่า หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาส่วนใหญ่ มีข้อบกพร่องอยู่มาก คือ

๑. ในด้านรูปแบบ ผลการวิจัยส่วนใหญ่เห็นว่า ควรมีการปรับปรุงในการจัดรูปเล่ม การใช้กระดาษพิมพ์ ตัวพิมพ์ ภาพประกอบ กิจกรรมเสนอแนะ แบบฝึกหัด บรรณานุกรม และการเขียนเล่ม

๒. ในด้านเนื้อหาของแบบเรียน ผลการวิจัยส่วนใหญ่เห็นว่า ควรแก้ไขในด้านความสอดคล้องกับหลักสูตร เนื้อหามากเกินไป และย่อเกินไป เนื้อหาไม่ทันสมัย ผิดจากข้อเท็จจริง

ซึ่งข้อบกพร่องจากผลการวิจัยเหล่านี้ จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขหนังสือเรียนให้มีคุณภาพดีขึ้นต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย